

Marcomannic wars and new Roman period discoveries in Jevíčko (West Moravia/East Bohemia)

Markomanské války a nové římské objevy v Jevíčku (okr. Svitavy)

Eduard Droberjar

The paper deals with the issue of Roman archaeological finds and assemblage in the Malá Haná region in the context of substantial strong Germanic settlement activities that had or may have had connections to the period of Marcomannic wars. During the last decade of research in particular on sites near Jevíčko town it was possible to gain a lot of knowledge on the issues of settlement of the Early Roman period. In addition to Roman imports, related to trade activities, a whole range of artifacts (especially militaria) can be associated with the movement of the Roman army deep in the Barbaricum or directly with the northernmost Roman temporary camp near Jevíčko. The Malá Haná region thus becomes an important research area for a detailed interpretation of Roman-Germanic interactions at the end of the reign of Emperor Marcus Aurelius.

Roman period – Marcomannic wars – West Moravia – Jevíčko – Roman military camp – Roman-Germanic relations – bronze vessels – pottery – militaria – fibulae – coins

Příspěvek se věnuje problematice římských nálezů a nálezových souborů na Malé Haně v kontextu silného germánského osídlení, které mají nebo mohou mít vazby na období markomanských válek. Během desetiletí výzkumných prací zejména v lokalitách u Jevíčka se podařilo získat množství poznatků k otázkám osídlení ve starší době římské. Kromě římských importů souvisejících s obchodními aktivitami, lze celou řadu artefaktů, zejména militarií, spojit s pohybem římské armády hluboko v barbariku nebo přímo s nejnějnějším římským krátkodobým táborem u Jevíčka. Malá Haná se tak stává významným výzkumným prostorem pro detailní interpretaci římsko-germánských interakcí na konci vlády císaře Marka Aurelia.

doba římská – markomanské války – západní Morava – Jevíčko – římský krátkodobý tábor – římsko-germánské interakce – bronzové nádoby – keramika – militaria – spony – mince

1. Introduction

The turning points of the war during the reign of Emperor Marcus Aurelius were discussed in several places (especially *Böhme 1975; Friesinger – Tejral – Stuppner eds. 1994; Kehne – Tejral 2001; Kovács 2008; Fischer 2009; Komoróczy 2009a; Rajtár 2014; Tejral 2017; Erdrich et al. eds. 2020*) for the key area of the Roman-Germanic conflict in the Middle Danube region, in antiquity called *bellum Germanicum* and *bellum Marcomanicum* and in modern literature called Marcomannic wars (*Kehne 2016*). A significant shift in research on Roman expansion into the Barbaricum north of the Danube river during 70s of the 2nd century was the discovery and subsequent research of Roman temporary camps in the territory of the Marcomanni and Quadi populations, i.e. in Lower Austria, Moravia and south-western Slovakia (*Tejral 1999a; Groh – Sedlmayer 2015; Komoróczy – Vlach – Hüssen 2018; Rajtár – Ölveky – Hüssen 2018; Komoróczy – Vlach 2019; Komoróczy et al. 2019a; 2020*). The fundamental findings come from the two most comprehensively researched sites, i.e. from Iža – a timber-earth fortification dated to the years

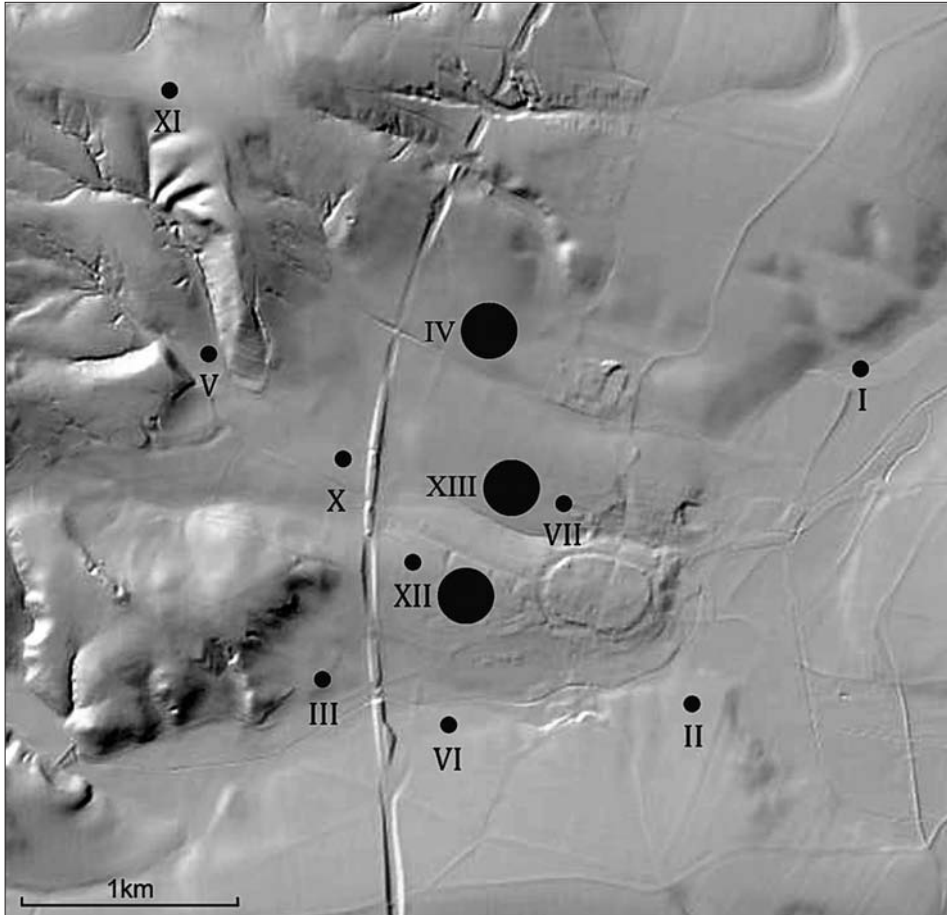

Fig. 1. Jevíčko (Svitavy district) in Roman period. Locations on the LiDAR background. The oval of the historic core of the town of Jevíčko is visible south of the number VII.

Obr. 1. Jevíčko (okr. Svitavy) v době římské. Lokality na lidarové mapě. Oválný půdorys historického jádra města Jevíčko je zřetelný jižně od čísla VII.

175–179 AD, which was established in the Quadian territory as a foreland of the legionary camp in Brigetio (*Kuzmová – Rajtár 1986; 1993; Rajtár 1992*) – and Mušov-Burgstall/Neurissen – the central base of the Roman army in the Marcomanni settlement zone (*Tejral 1992, 381–401; 2014; Komoróczy 2008; 2009b; Šedo – Knápek 2019*).

During the recent years, archaeological research has also focused on areas more remote from the limit. In addition to Olomouc-Neředín with the Roman camp (*Kalábek et al. 2017*), it is mainly the Malá Haná region¹ and especially Jevíčko town (today Svitavy district,

¹ Malá Haná as a historical and cultural region of Moravia today lies in a part of the Svitavy district in the Pardubice region (smaller half) and in a part of the Blansko district in the South Moravian region (larger half). The Malá Haná region can also be delineated according to geomorphological division (*Bína – Demek 2012, 99–101*).

Pardubice region, however, a part of historical Moravia), where the northernmost temporary Roman camp from the period of Marcomannic wars was discovered five years ago. It has already been proven before that this region, especially in the area of Jevíčko, will be of considerable importance for the study of Roman-Germanic relations in the second half of the 2nd century (*fig. 1*). The first discoveries were made at the beginning of the research of the Germanic cremation burial ground at the Jevíčko IV site ('Pod Příčnou cestou', formerly known as Jevíčko-Předměstí 6).

2. Germanic burial ground Jevíčko IV

In years 2010–2014, 2016 and 2018, we researched a cremation burial ground (*fig. 2*) from the Early Roman period (*Droberjar – Vích 2011; Droberjar 2012b; 2014; Droberjar – Jarůšková 2017, 44–64*) within the framework of research projects of the University of Hradec Králové (partly also Palacký University in Olomouc). So far, it has been possible to uncover part of the necropolis with 32 urn and pit graves (*fig. 3*), of which four contained 'warriors' type furnishing (graves 5, 9, 18 and 22). The very first grave contained a Roman bronze shield boss. Other Roman militaria, especially the scabbard slide, were found in layers outside the graves. Germanic weapons (spearheads and javelin heads, a fragment of a single-edged sword) were deposited in the graves, but also outside of them. Roman imports (fragments of bronze, ceramic and glass vessels and fibulae) come from the layers of the burial ground. A large number of fragments and ingots of silver objects (especially East Germanic fibulae and bracelets and one Roman fibula) were also discovered at the cemetery, only one silver fibula lay in grave No. 7 (*Droberjar 2014a*). The burial ground testifies not only to the Elbe-Germanic-Roman, but also to the inter-Germanic contacts (relations between the Elbe Germani and the Eastern Germani from Poland). The Przeworsk culture is documented by the finds of the Almgren 126/Machajewski 5b type fibula (*Almgren 1923, 59; Machajewski 1998; Droberjar 2019b, 272, 273*) and the Madyda-Legutko AG 3 type belt buckle (*Madyda-Legutko 1986, 46–47, pl. 13: 3*). We can include a fibula of the Almgren 41 var. Schuster I type (*Schuster 2006, 103–105*), Almgren 125/Machajewski 4 (*Almgren 1923, 59; Machajewski 1998*), the Pruszcz type and the 'Schildkopfarmringe' of the Wójcik Ia, IIA and IIC type (*Droberjar 2015b, 38, 42, 46, 48*). Based on previous findings, it is clear that the burial ground represents a rare example of relatively short-time duration in the second half of the 2nd century (stages B2b–B2/C1), and, in comparison with other burial grounds from the Roman period in Moravia (*Vachůtová – Vlach 2011*), the Jevíčko site has a special position that can be synchronized with the Marcomannic wars or the time immediately related to the war events. Another valuable ascertainment represents the fact that a respective settlement in chronological correlation with the burial ground was found.

3. Germanic settlement Jevíčko XIII

The research of the newly discovered settlement began under the supervision of the author in 2019 (*Droberjar 2019a*) and continued on in 2020. It is located about 700 m to the south of the burial ground on the left bank of the Žlíbecký stream (*fig. 2*). Based on geophysical

Fig. 2. Jevíčko (Svitavy district): IV – burial ground, XII – Roman temporary camp, XIII – settlement.
Obr. 2. Jevíčko (okr. Svitavy): IV – pohřebiště, XII – římský krátkodobý tábor, XIII – sídliště.

measurements and several test trenches, it is clear that it represents a large settlement, probably of a trading and production character, as evidenced by some researched production facilities (pottery kiln, metallurgical kiln in a sunken hut, weaving workshops, bone and stone processing evidences, etc.) and numerous Roman imports (fibulae, Samian ware, Barbotine pottery, Pannonian painted pottery and coins). According to Germanic pottery and Roman imports, the duration of the settlement can be placed within the second half of the 2nd century (stages B2b–B2/C1). The settlement also benefited from importance of its location. It is located close to the Roman temporary camp, about 250 m south of the Germanic settlement.

4. Roman temporary camp Jevíčko XII

An extraordinary event in the study of Roman settlements in Malá Haná in 2016 was the discovery of part of the fortification line of a Roman temporary camp (*Droberjar – Jarůšková 2017, 29–30; Komoróczy – Vlach 2017; Komoróczy et al. 2019a, 174*). The research was carried out by employees of the Regional Museum in Litomyšl and the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences in Brno. In addition to the western part

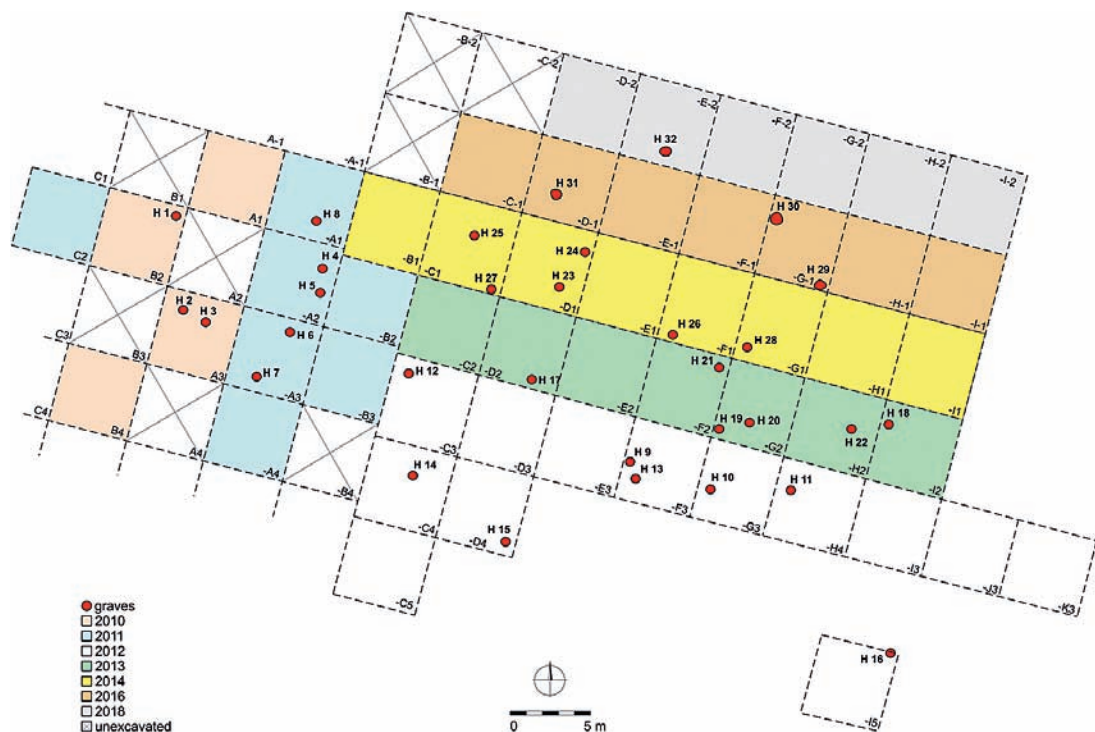

Fig. 3. Jevíčko IV (Svitavy district). Plan of the cremation burial ground.

Obr. 3. Jevíčko IV (okr. Svitavy). Plán žárového pohřebiště.

of the ditch documented in the length of 120 m, several food ovens along the inner side of the fortification were discovered and explored. For dating the fortification ditch, and therefore the whole field camp, fragments of the Central Gaulish Samian ware (*terra sigillata*) found at the bottom of the ditch are available (fig. 4: 10). This reliably establishes the chronological of the Roman military object near Jevíčko to the period of the Marcomannic wars. At the upper inner edge of the V-shaped ditch was uncovered a Germanic spearhead. Lastly, a lead slingshot projectile (fig. 7: 8) was detected by a metal detector near the supposed southern part of the Roman temporary camp (*retentura*).

So far, we can only have, a discussion about the size of the camp (e.g. *Komoróczy et al. 2020*, fig. 52), as we only know the course of part of the western part of fortification (fig. 2). There is a fragment of documented and partly cut sections of the explored fortification ditch, whereas to the south there is also a part of the ditch visible in the aerial image in the length of 140 m. The northern end of the western front is limited to the recently shaped terrace edge and steep slope. The southern end may be defined by a terminated line and a continuation to the east in places where a darker linear vegetation anomaly is not visible in the stand or, more likely, a shorter course of a faintly rounded corner with a very short preserved line forming an obtuse angle is present. According to this evidence, the camp could have a lozenge or rather rhombic shape with a length of the western fortification front of about 430 m. In the case of a square, or rather rhomboid, the area would have been about 18.5 ha. However, camps with a similar area, such as Olomouc-Neředín (reconstruc-

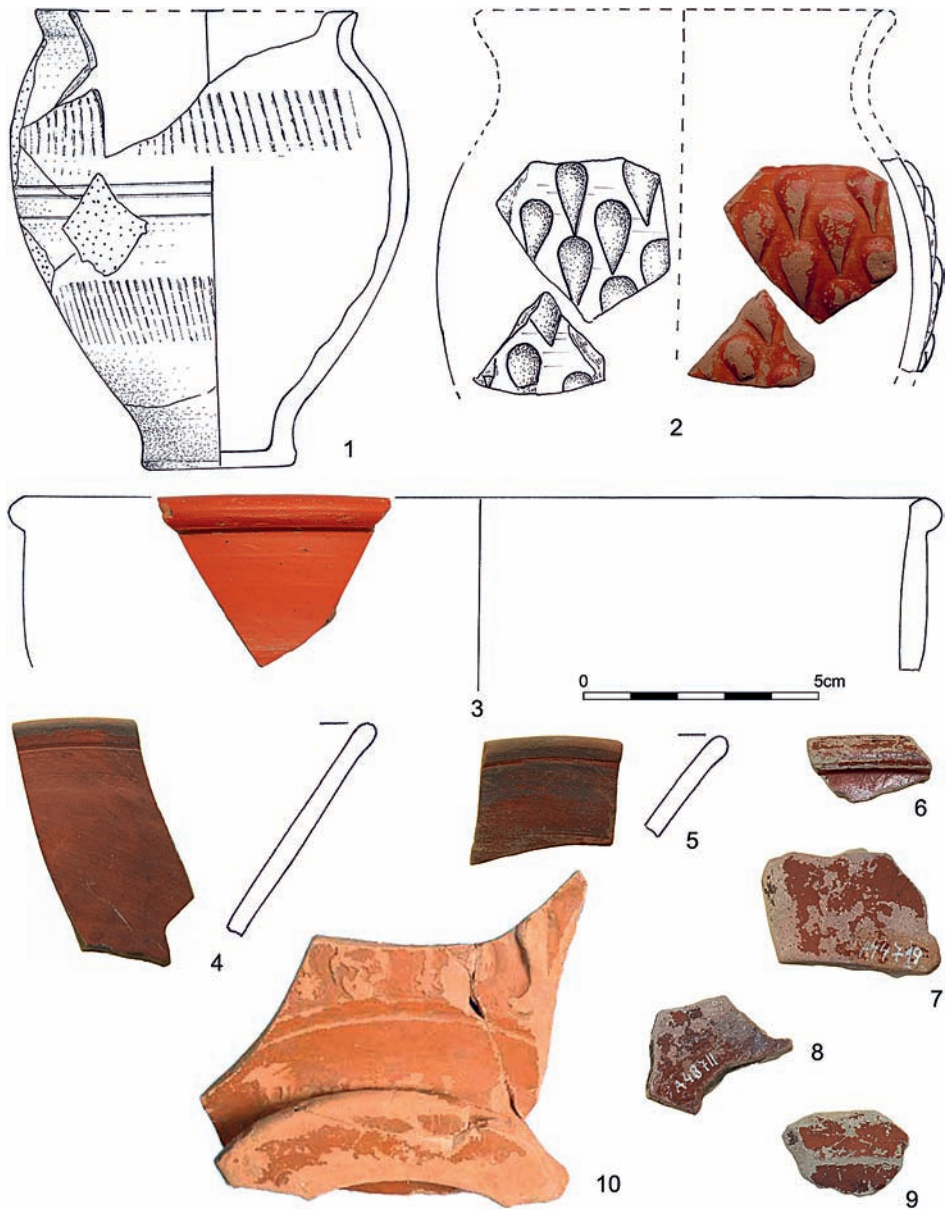

Fig. 4. Roman pottery. 1 Raetian pottery (Jevíčko IV), 2 Barbotine pottery (Jevíčko XIII), 3–10 Samian ware (terra sigillata): 3 Jevíčko XIII, 4–9 Jevíčko IV, 10 Jevíčko XII.

Obr. 4. Římská keramika. 1 raetská keramika (Jevíčko IV), 2 barbotinová keramika (Jevíčko XIII), 3–10 terra sigillata: 3 Jevíčko XIII, 4–9 Jevíčko IV, 10 Jevíčko XII.

ted area 20.4 ha), Modřice (21 ha) or Mušov – Na Pískách 1c (21.1 ha), have the shape of a rhombus (Komoróczy *et al.* 2020, fig. 70). Therefore, it seems more probable that the camp in Jevíčko could have had the shape of a rhombus with an area of about 27.7 ha

(430 × 645 m). Medium-sized camps with a comparable area are known in Přibice I (camp 1, 25.8 ha) and in Hulín-Pravčice (26.1 ha). In addition, both of these camps have the same orientation and the same obtuse angle of the southwest corner as the Jevíčko camp (Groh – Sedlmayer 2015, Abb. 110; Vlach 2016, 88, fig. 34; Komoróczy et al. 2020, fig. 70). Two slightly different (modified) reconstructions have appeared in the latest literature (Komoróczy et al. 2020, fig. 52).

5. Roman finds in the area of Jevíčko from the 2nd century AD

Until the beginning of the systematic research of Malá Haná, i.e. until 2010, a number of Roman imports were found in its land register. In addition to the metal detector finds by D. Vích from the burial ground in Jevíčko, such as fragments of bronze vessels and fibulae (Droberjar – Vích 2011, 25–26, 28–29, 32, fig. 3–4, 5: 17, 19–21), we know from the area of Jevíčko also finds of Roman coins in sites Jevíčko I, II and VIII (Pochitonov 1955, 266, No. 1183; Militký – Vích 2011, 289), other metal finds: fibula A. 236c and fragment of bronze vessel from site Jevíčko III (Droberjar – Vích 2009, 241–242, fig. 2: 6–7) and a fragment of Roman pottery (ring bowl) from the Jevíčko II settlement (Vích 2007, 178, 184, fig. 13: 13). Other significant Roman finds from Jevíčko from the Early Roman period come from the research of the cremation burial ground (Droberjar – Jarůšková 2017, 59, No. 19–24). These are fibulae (see Chapter 8), militaria, fragments of pottery and bronze vessels, which have so far been found in the burial ground only outside the graves.

Bronze vessels

Among the approximately 150 fragments of bronze vessels found at the Jevíčko IV burial ground, grooved buckets (according to fine fluting, types Eggers 44 or 47; Eggers 1951), sets of colanders and ladles of type Eggers 160, a colander or a ladle of type Eggers 162, pans and Östland buckets can be recognized. Stamps are visible on two fragments of the pan handle [. ANT...] and [LVSI...]. The letters of the first stamp [.ANT...] may be a torso of the name ANTHUS, a Gaulish master who used to make pans between year 55/60 and 80 AD (Petrovszky 1993, 144, Taf. 39) or the name L. Cippius Tantalus, Cn.C (1e?) anthus or Clant(... ?), which belonged to the Italian masters from the first half of the 1st century AD (Petrovszky 1993, 150, 151, 175). The presence of grooved buckets in Jevíčko between the central Danube region and further northern Germanic cultures (Przeworsk and Wielbark) indicates the Malá Haná communication corridor in the transitional stage B2/C1 (Jílek 2012, 47; Tejral 2015, 73–75, figs. 25 and 27).

Unique finds of fragments of bronze vessels are also known from other sites in the Malá Haná region. The attachés of the Eggers 92 bowl from the stage B1 and a later fragment of the handle of a colander or a ladle of the Eggers 160 type come from the Jevíčko III site (Droberjar – Jarůšková 2017, 72, No. 88–89). To this can be added a fragment of a basin from Cetkovice IV (Droberjar – Jarůšková 2017, 78, No. 119) and a fragment of a repaired tin bucket from Borotín I (Droberjar – Jarůšková 2017, 74, No. 99a). A similar repaired bucket contained a set of multiple finds of fragments of bronze objects in Černá Hora (fig. 15: 5), among which two bowls can be identified (Droberjar – Jarůšková 2017, 78, No. 121–123). The most magnificent bronze vessel is represented by the lower part of

the handle of the jug (*oinochoe*) with a motif of a bearded male head with a silver cladding of the headdress and eyes (*fig. 14: 2*) from the site of Vanovice VI (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 85, No. 162). Such an attaché with a similar face with a headdress and a similar type of handle ending can be seen on a jug of the B1221 type (*fig. 14: 1*) from Pompeii (*Tassinari 1993*, 33, 260, pl. CXI: 2). An identical three-tip tongue ending can be compared to the handles of another jug (*fig. 14: 3*) in Pompeii (*Tassinari 1993*, pl. CXXXV: 2). The workmanship and style of the Vanovice jug refers to old works of the 1st century AD, or more precisely to the first half of the 1st century AD.

Samian ware and other Roman-provincial pottery

The second category of Roman vessels giving evidence of the time around the Marcomannic wars in Jevíčko are ceramic finds (*fig. 4*). The terra sigillata was found in three main sites in Jevíčko (IV, XII and XIII). Together with two fragments from the settlement in Skalice nad Svitavou (*Droberjar 1991*, 18, Taf. 10: 13), these are still the only two sites (cadastres of municipalities) in the Malá Haná region. From the burial ground (Jevíčko IV) we know only small burnt fragments of Samian ware (*fig. 4: 4–9*), two shapes of Drag. 33 according to the characteristic edge shapes and one Drag. 37 (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 58, No. 17). According to some preserved surfaces it could be associated with a Central Gaulish production. A secondary burnt Samian ware from the layers of the burial ground, including relief-decorated sigillata, is known in Moravia from Šitbořice, dominated by Central Gaulish masters Cinnamus, Divixtus and Casurius (*Droberjar 1991*, 19, Taf. 11; *Droberjar – Kazdová 1993*, 138–141, Taf. 15: 13–32). One fragment of the Drag. 37 edge of the Central Gaulish Samian ware was found in the settlement Jevíčko XIII in the sunken-floor dwelling II. However, the most significant is the find of a relief fragment of sigillata Drag. 37 type, which comes directly from the bottom of the Roman camp fortification ditch in Jevíčko XII (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 30, *fig. 28*). According to the photograph (*fig. 4: 10*), it is again a Central Gaulish samian ware probably by the master Paternus (Paternus IIa?) from Lezoux (*Delage 1999*, Vol. 4, pl. 7: AF209, AE024; 9: 4511), based on analogous relief motifs (vertical zigzag, rosette: CGP *Fig. 30:26*, Faun on the mask: Oswald 709a and probably a dancer: Oswald 360?; *Oswald 1931*). Paternus IIa is dated to years 160–170 AD (*Delage 1999*, Vol. 4, 46, pl. 5). According to the determination of prof. K. Kuzmová, it is a product of the master Butrius from Lezoux (*Komoróczy et al. 2020*, 224, note 193), whose production activities date back to years 125–145 AD (*Stanfield – Simpson 1990*, 113), according to *F. Oswald (1930)* even within years 110–120 AD. In this context, it is interesting to note that Paternus often used the motifs of master Butrius (*Oswald 1930*). We can recall that the Samian ware of the master Paternus is also represented at the Roman central military base at Mušov, where it represents the second largest group of the Central Gaulish provenance after Cinnamus (*Stoilova 2006*, 38–43).

At the burial ground in Jevíčko IV, we also found a secondarily burnt thin-walled cup in the so-called Feinware technique (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 58, No. 18). According to the roulette decoration and profiling of the vessel, it is clear that it is a Raetian pottery ware (*fig. 4: 1*), rare in Moravia (*Droberjar 1989*, 57–60, pl. 7). The metallic shiny surface was no longer preserved. We can classify it as the Drexel IIIa style (*Drexel 1911; Benková 2010*). In *Vindobona*, pottery of this style is placed by *E. Eleftheriadou (2017, 110)* to the beginning of the 3rd phase, i.e. in the range of year 180/200 AD. In *Carnuntum*,

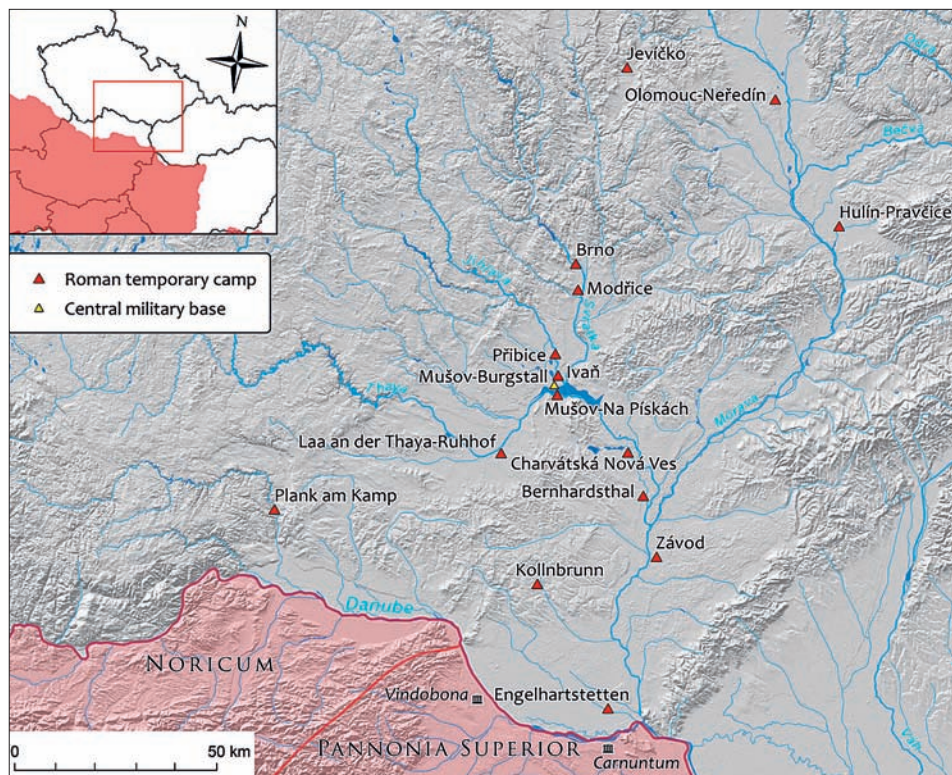

Fig. 5. Roman temporary camps to the north of Carnuntum and Vindobona (after Komoróczy *et al.* 2019b).
Obr. 5. Římské krátkodobé tábory severně od Carnunta a Vindobony (podle Komoróczy *et al.* 2019b).

the Raetian pottery of the third Drexel style is dated by *V. Gassner* (1991, 272, Taf. 6: 73) to the end of the 2nd and the beginning of the 3rd century AD.

Another finds of luxury Roman pottery in the depths of the Barbaricum represent two fragments of the Barbotine pottery (*Keramik mit tropfenförmigem Barbotinedekor*; fig. 4: 2) of a cup (*Droberjar* 2019a, 515, fig. 1) discovered in the sunken-flood dwelling II in the Jevíčko XIII settlement along with a Central Gaulish Samian ware (fig. 4: 3). This pottery with Barbotine drops and red coating is found mainly in *Vindobona* and in some other sites in *Noricum* and *Pannonia*, very rarely in the Barbaricum. The fragments come from Germanic settlements in Straning in Lower Austria (*Eleftheriadou* 2014, 146, pl. 1) and from Velký Meder in Slovakia (*Varsik* 2004, 261, Abb. 4: 7). Barbotine cups with drops were especially popular with Roman legionaries. It is assumed that they were produced mainly in *Vindobona* in the 2nd century AD (*Eleftheriadou* 2014), which would be an interesting finding with the operation of the 10th Legion GPF in South Moravia and its main garrison in *Vindobona*.

In addition to these three categories of Roman pottery, fragments of common Pannonian painted yellow-orange pottery were found in large numbers, mostly from jugs in the sites of Jevíčko IV and Jevíčko XIII, as well as fragments of ring bowls made of fine grey pottery. Interesting is the finding of several thick-walled fragments of storage vessels with

a typical roughening of the surface in the form of vertical and horizontal lines, which we know from some South Moravian settlements, such as Křepice (*Droberjar 1993*, 66; *1997*, 128–129).

Militaria

The findings of Roman militaria can be considered an evidence of military confrontations during the Marcomannic wars. Due to systematic field research and surface prospecting, we have the most finds available from Jevíčko (*fig. 6*). Several militaria were found in the layers of the burial ground Jevíčko IV (*fig. 12: 7–10*). Only in one grave a Roman militarium was found, namely in grave No. 1 (*fig. 12: 9*). It is a bronze shield hemispherical boss of the Jahn 8 type = Zielsing R2 = Ilkjær 5a (*Jahn 1916*, 176, Taf. III; *Zielsing 1989*, 142–146, Taf. 17; *Ilkjær 2001*, 293–299, Abb. 287). Bronze lathed bosses are considered Roman products (*Nabbefeld 2008*, 43–47). The Zielsing R2 type is dated to the stage B2 of the Early Roman period (*Zielsing 1989*, 142–146, 1049). An interesting finding about the boss from Jevíčko is the number of holes for rivets, of which there are eight. Four rivets usually appear on Roman bosses (*Nabbefeld 2008*, Taf. 103; 116–117). Originally, this boss probably also had only four rivets with round holes. The Germans, who were most likely to stole the Roman shield with a boss, additionally punched four more (probably thicker squared) holes to fasten better the ridge on the shield in order to use it further.

Two scabbard slides of Roman swords (*Schwertriemenbügel*) also come from the burial ground in Jevíčko, outside the graves. The bronze scabbard slide of the ID type (*fig. 12: 7*) according to *von Carnap-Bornheim (1991)* was incomplete and had a coarser design in the shape of a dolphin similar to the find from the Slovak site Tvrdošovce (*Furugláš et al. 2019*, 101, *fig. 49*). A large group of these sword scabbard slides represents a range from simple stylized forms to precisely elaborated specimens, e.g. from Mušov-Burgstall (*Tejral 2014*, 229, *fig. 10: 2*) and Bernhardsthal (*Komoróczy 2009a*, Abb. 1), and can be generally dated to the 2nd and 3rd centuries AD with a weight point in the second half of the 2nd century AD (*Miks 2007*, 289–292, Taf. 214–215). The second sword scabbard slide is an iron trapezoid of the IID2 type (*fig. 12: 8*) according to *von Carnap-Bornheim (1991)*. The same type consisted, for example, in Quadian grave No. 4/61 in the site of Gbelce (*Beljak – Kolník 2006*, *fig. 12: 2*). This type is also typical of the second half of the 2nd century AD (*Miks 2007*, 305–308, Taf. 232). Roman scabbard slides or chapes can sometimes be found in Germanic cremation burials, even if there is no sword present in any of them (*Droberjar in press*).

Another find from the burial ground is a decorative rosette (*rosettenförmiger Beschlag: fig. 12: 10*) of the Oldenstein 704 type (*Oldenstein 1976*, 188, Taf. 57), which probably served as a baldric fitting, or rather it belonged to the horse harness. Analogous finds can be reported, for example, from *canabae legionis* in *Vindobona* (*Maspoli 2014*, 59, 113, Taf. 17: 144) or from Xanten/CUT (*Lenz 2006*, 201, Taf. 80: 826). Other massive fitting was found at the Jevíčko II site. It is a brass fungiform stud (*Doppelknopf: fig. 11: 5*) with remnants of Oldenstein 532 enamel decoration (*Oldenstein 1976*, 171–172, Taf. 48). An analogous fungiform stud from a horse harness decorated with enamel can be mentioned from *Pons Aeni/Pfaffenhofen* (*Weber 2007*, Abb. 14: P15).

In addition to this, an iron hobnail from the Roman shoe (*caligae*), which we know in large numbers for example from Mušov-Burgstall (*Tejral 1986*, 404, Abb. 1: 1, Taf. IV: 2; *2017*, Abb. 13–14), come from the burial ground of Jevíčko (*Droberjar – Jarůšková 2017*,

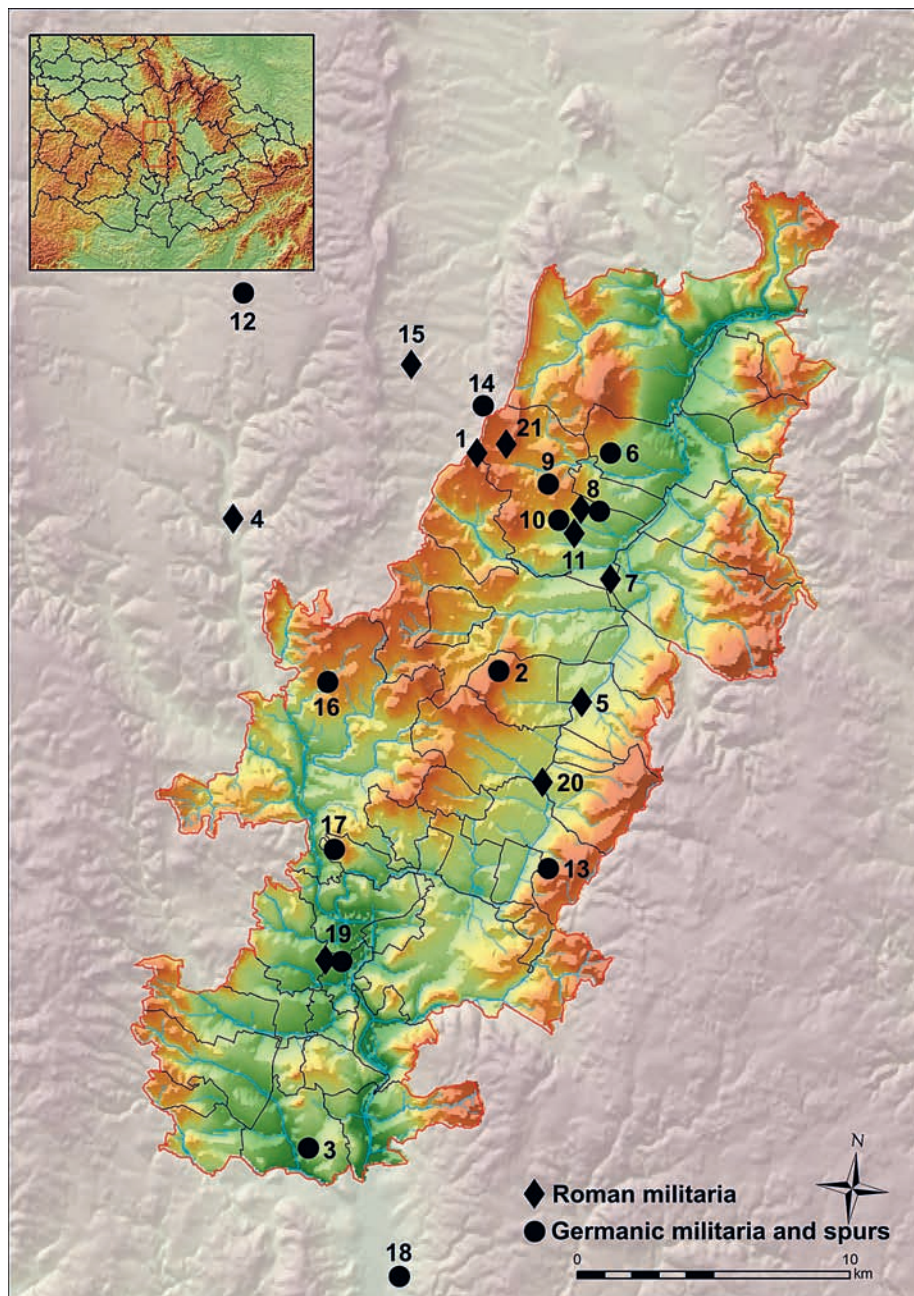

Fig. 6. Roman and Germanic militaria in Malá Haná (Inventories 1 and 2).

Obr. 6. Římská a germánská militaria na Malé Hané (soupisy 1 a 2).

1 Bělá u Jevíčka, 2 Borotín I, 3 Bořitov VI, 4 Březová nad Svitavou, 5 Cetkovice II, 6 Chornice II, 7 Jevíčko II, 8 Jevíčko IV, 9 Jevíčko XI, 10 Jevíčko XIIa, 11 Jevíčko XIIb, 12 Hradec nad Svitavou, 13 Knínice VI, 14 Křenov I, 15 Křenov II, 16 Letovice III, 17 Míchov I, 18 Ráječko, 19 Skalice nad Svitavou I, 20 Šebetov I, 21 Zadní Arnoštov I.

Fig. 7. Roman militaria in Jevíčko and Malá Haná and analogies. 1 Křenov (after Vích et al. 2018), 2 Březová nad Svitavou (after Čížmář - Čížmářová - Kejzlar 2011), 3 Carnuntum (after Adler - Schmelzenbarth 1992a), 4-5 Šebetov I, 6 Mušov (after Tejral 2014), 7 Bělá u Jevíčka, 8 Jevíčko XIIb, 9 Cetkovice II, 10 Šebetov I (after Čížmář et al. 2009), 11 Skalice nad Svitavou I.

Obr. 7. Římská militaria v Jevíčku a na Malé Haně a analogie. 1 Křenov (podle Vích et al. 2018), 2 Březová nad Svitavou (podle Čížmář - Čížmářová - Kejzlar 2011), 3 Carnuntum (podle Adler - Schmelzenbarth 1992a), 4-5 Šebetov I, 6 Mušov (podle Tejral 2014), 7 Bělá u Jevíčka, 8 Jevíčko XIIb, 9 Cetkovice II, 10 Šebetov I (podle Čížmář et al. 2009), 11 Skalice nad Svitavou I.

87, No. 172). A lead slingshot projectile with a diameter of 2.5 cm (*fig. 7: 8*) was found near the Roman temporary camp (Jevíčko XIIb). The shape and size correspond to a slingshot ball of type VI (*Völling 1990*, 48, 57, Abb. 19–21), which have been used by divisions of *funditores* (slingshooters) since the Antonine period. The Column of Marcus Aurelius at the scene 10 (*Griebel 2013*, 237, 239–240) depicts four slingshooters, but in clothing of the Barbarian style. They are standing on the bank of the river and on the opposite bank there is the emperor with his escort.

6. Roman militaria in the Malá Haná region and its vicinity

In addition to the Roman militaria from Jevíčko (seven artefacts, see above), another nine Roman militaria (*fig. 6*) were found in the region of Malá Haná and its immediate vicinity (2× weapon/sword tip, 2× equipment/armour and helmet, 3× belt mount, 2× fitting from a horse harness). Militaria come from Germanic settlements (Cetkovice II, Skalice nad Svitavou, Šebetov I), as well as from forests outside the area inhabited by the Germanic populations (Křenov, Bělá u Jevíčka, Zadní Arnoštov and Březová nad Svitavou). In addition to Jevíčko, certain concentrations can be observed in the Šebetov I settlement (minimum three pieces of fitting) and in the forests of Zadní Arnoštov (also some finds made available by metal detector prospectors). Similar to the composition of the finds from Jevíčko, as well as in the wider vicinity of Malá Haná, it is relatively varied (weapons, equipment, belt and horse harness fitting) and testifies to the movement of the Roman army in this region.

The only Roman sword from the period of our interest is a fragment (point) of a sword (spatha) of the Buch-Podlodów or Lachmirowice-Apa type (*Biborski – Ilkjær 2006*, 176–193, Abb. 124–131) found in Křenov (*fig. 7: 1*). Both types belong to the most common swords in Bohemia, Moravia and SW Slovakia occurring since the second half of the 2nd century AD (*Droberjar in press*). The most recent finds include the bronze scabbard chape with volutes from the site Bělá u Jevíčka (*fig. 7: 7*), which has an exact analogy in Belgrade/Singidunum (*Miks 2007*, 333–334, Taf. 241: B29,4).

The Roman equipment includes an older find of a bronze scale armour (*lorica squamata*) from Skalice nad Svitavou (*fig. 7: 11*), from an object dated to the second half of the 2nd century AD. The scale belongs to the Carnuntum 8/9 type with a large hole and two pairs of small holes (*Groller 1901*, Taf. XV: 8/9; *Droberjar 1997*, 123–124, Abb. 53). The same type of a bronze scale armour was found, for example, in an object from the 70s of the 2nd century AD in vicus belonging to the Roman fort of Regensburg-Kumpfmühl (*Fischer 1987*, 33, Abb. 4: 1). The closest analogies from the Marcomannic wars are the finds from the sites of *Vindobona* (*Vindobona 1977*, 269–270), *Carnuntum* (*Groller 1901*, Taf. XV), *Bernhardsthal* (*Allerbauer – Jedlicka 2001a*, 643, Abb. 612), *Biely Kostol* (*Hüsen – Rajtár 1994*, Abb. 8: 1, 2), *Cífer-Pác* (*Komoróczy et al. 2020*, fig. 30: 13–17) and *Iža* (*Rajtár 1992*, Abb. 14: 13). These armours were both bronze and iron.

The forest finds include two parts of rounded cross ribs with rivets from a Niederbieber-type helmet (*Waurick 1988*, 338, Abb. 6) from the Zadní Arnoštov I site (*fig. 8*). Fragments of the helmet are a valuable evidence particularly deep in the Barbaricum. This type of iron helmet with bronze applications represents the frequent equipment of Roman infantry and cavalry from the end of the 2nd century to the middle of the 3rd century AD

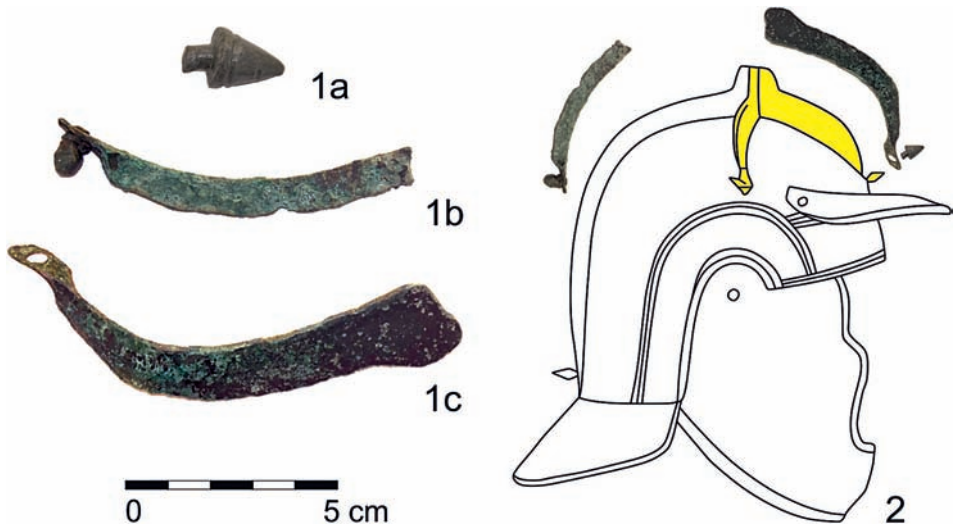

Fig. 8. Fragments of a helmet of the Niederbieber type and its reconstruction from Zadní Arnoštov (after Droberjar – Jarůšková 2018).

Obr. 8. Fragmentsy přilby typu Niederbieber a její rekonstrukce ze Zadního Arnoštova (podle Droberjar – Jarůšková 2018).

(Robinson 1975, 90, 91; Junkelmann 1992, 190, Abb. 171; Fischer 2012, 153). Also, the finds of fragments of helmets of the Niederbieber type from Komárno and Iža and from some of the Germanic sites in south-western Slovakia (Sabov – Both 2019, 171–172, fig. 2) may belong in substantial proportion a reflection of the Marcomannic wars, as well as a bronze rivet, also probably from a helmet, from a settlement Cerekvice nad Loučnou (Vích et al. 2019, 161, fig. 54: 7) and especially fragments of Niederbieber helmets from Mušov-Burgstall (Tejral 1999a, 138, Abb. 39).

Four pieces of belt mount are represented by finds from the Germanic settlements Cetkovice II (fig. 7: 9) and Šebetov I (fig. 7: 4, 5, 10). The openwork silver fitting of a belt from Cetkovice is similar to the piece of fitting with two rivets and peltoid ornamentation in the corners from the settlement in Pasohlávky ‘U Vodárny’ (Komoróczy et al. 2010, 33). Of the two-part strap end of a belt (ptyryx) from Šebetov, only the lower suspension part has been preserved, which has very frequent analogies in the Roman military environment of the Antonine period (e.g. Bishop – Coulston 2006, fig. 88: 11–12; Maspoli 2014, Taf. 16: 118; Komoróczy et al. 2020, fig. 30: 25). For fastening of the fitting to a belt with bifurcated tips, found in Šebetov, there are also numerous analogies from Mušov-Burgstall (Tejral 2014, fig. 12: 7), Carnuntum (Farka – Schmelzenbarth 1988, Abb. 784; Adler – Schmelzenbarth 1992b, Abb. 960; Kladník – Kladník 1994, Abb. 745), Deutsch Jahrndorf (Farka – Stelzer 1988, Abb. 431) and Ringelsdorf (Allerbauer – Jedlicka 2001b, 664, Abb. 829).

The components of the horse harness can include openwork peltoid fitting of a belt from Březová nad Svitavou (fig. 7: 2). Similar fitting come from Carnuntum (Adler-Schmelzenbarth 1992a, 297, Abb. 822). Another find is a piece of vulva-shaped fitting of the Oldenstein 269 type from Šebetov I (fig. 7: 10). These pieces of Oldenstein 267–272 types of fitting are very common in the Roman Empire from Britain through the Rhineland to Pannonia and are also known in the Barbaricum (Voß 2016, 719, Abb. 9).

Inventory 1

1. **Bělá u Jevíčka**, district Svitavy (isolated find, 2020): bronze peltoid chape of a sword scabbard with volutes, decorated on one side with concentric rings. Proportions: 5.9 × 5.3 cm (unpublished)². *Fig. 7: 7.*
2. **Březová nad Svitavou**, district Svitavy (isolated find): open-work peltoid fitting for belt (*Čížmář – Čížmářová – Kejzlar 2011*, 86, *Fig. 2: 1*). *Fig. 7: 2.*
3. **Cetkovice II**, district Blansko (settlement): open-work silver-mounting fitting for belt (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 87, No. 168). *Fig. 7: 9.*
4. **Jevíčko II**, district Svitavy (settlement, metal detector find): brass fungiform stud (*Doppelknopf*) with enamel decoration. Ø 2.5 cm and 2.1 cm; length 1.6 cm (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 87, No. 169). *Fig. 11: 5.*
5. **Jevíčko IV**, district Svitavy (burial ground, archaeological excavations by E. Droberjar):
 - Bronze scabbard-slide (*Schwertriemenbügel*) of the v. Carnap-Bornheim ID type; length 6.4 cm (unpublished). *Fig. 12: 7.*
 - Iron scabbard-slide (*Schwertriemenbügel*) of the v. Carnap-Bornheim IIID2 type; length 8 cm (unpublished). *Fig. 12: 8.*
 - Decorative rosette (*rosettenförmiger Beschlag*) of the Oldenstein 704 type; Ø 3.3 cm; length 2 cm (*Droberjar 2015a*, Abb. 16: 2; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 87, No. 171). *Fig. 12: 10.*
 - Bronze shield boss of the Zieling R2 type, height 6 cm; Ø 19 cm (*Droberjar – Vích 2011*, 34, fig. 7). *Fig. 12: 9.*
 - Iron hobnail from a Roman shoe, length 1.1 cm (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 87, No. 172).
6. **Jevíčko XIIb**, district Svitavy (metal detector find): a lead projectile for a slingshot; Ø 2.5 cm (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 89, No. 176). *Fig. 7: 8.*
7. **Křenov II**, district (isolated find): fragment of a sword of the Buch-Podlodów or Lachmirowice-Apa type (*Vích et al. 2018*, 538–539, fig. 10; *Droberjar in press*). *Fig. 7: 1.*
8. **Skalice nad Svitavou I**, district Blansko (settlement, archaeological excavation), feature 25: scale from an armour (*lorica squamata*). Bronze, length 3.8 × 2.2 cm. (*Droberjar 1997*, 195, 123, Taf. 130: 2; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 89, No. 177). *Fig. 7: 11.*
9. **Šebetov I** (Šebetov-Vanovice-Knfnice), district Blansko (settlement, metal detector finds):
 - Vulva-shaped fitting of the Oldenstein 269 type (*Čížmář et al. 2009*, 140, fig. 3: 3). *Fig. 7: 10.*
 - Hanging fitting from a strap end/*pteryx*; length 3 cm (unpublished). *Fig. 7: 4.*
 - Cloven fitting of belt, length 3.2 cm (unpublished). *Fig. 7: 5.*
10. **Zadní Arnoštov I**, district Svitavy (metal detector find): three bronze fragments (fragments of two cross ribs, one with a rivet and one separate conical rivet) of a helmet of the Niederbieber type (*Droberjar – Jarůšková 2018*, 659, fig. 5). *Fig. 8.*

7. Germanic militaria and spurs in the Malá Haná region and in its vicinity

Along with Roman militaria, the findings of Germanic weaponry are also related to the period of the Marcomannic wars, or more precisely to the second half of the 2nd century AD. These are mainly the spearheads and javelin heads (6 sites), occasionally other militaria (sword and parts of shields). In recent years, there has been also an increase in the number of spurs (*Knopfsporen*), especially those made of bronze (the ratio of bronze to iron spurs is 10:5). Predominant are the finds of the Ginalski E group, or more precisely of the Ginalski E5a type (*Ginalski 1991*, 62, fig. 11: 14–17), which are characteristic for the 2nd half of the 2nd century AD, or rather for the transitional stage B2/C1 in the area north of the Middle Danube region (*Tejral 1999b*, 160–166, Abb. 20–23; 2006, 148, Abb. 19; 2015,

² Kind information from the finder Petr Král, handed over to the Regional Museum in Litomyšl.

fig. 40). Of the eight sites with spurs in Malá Haná, three are located in the forest and two on the edge of the wooded area. Some spearheads were also found in the forest (Letovice, Míchov). Finds of Germanic militaria are documented as isolated stray finds and especially at the burial ground in Jevíčko, also in the settlement of Skalice nad Svitavou (in object 107 there were spearheads, javelin heads, and arrowheads: Inventory 2.13) and on the upper edge of the fortification ditch of the Roman temporary camp in Jevíčko. It is in the area of Jevíčko where that the largest concentration of militaria is evident, not only Roman but also Germanic. At the Jevíčko IV burial ground, some spearheads and a shield fitting in the graves (Nos. 5, 9, 18, 22), while other military findings came from grave units, including a fragment of a single-edged sword and fragments of spurs. Germanic militaria were also found in the forest above Jevíčko (Jevíčko XI). From this site comes a mass find of Germanic militaria (two spearheads and a gable). The authors of the publication (*Vích – Jilek 2016*, fig. 7) consider it a grave (cenotaph?) or a depot. I hold the view that these artefacts, even if uncovered together, can be described as none of these categories. It will probably be a find assemblage, which emerged in another way (so-called militaria lost due to fights and movements).

Inventory 2

1. **Borotín I**, district Blansko (isolated find, 2019): iron spur of the Ginalski E5a type (unpublished)³.
2. **Bořitov VI**, district Blansko (isolated find): fragment of a bronze spur (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 91, No. 182).
3. **Chornice II**, district Svitavy (isolated find): fragment of a bronze spur of the Ginalski E6 type (*Vích 2014a*, 719, fig. 5: 2).
4. **Jevíčko IV**, district Svitavy (burial ground, archaeological excavations by E. Droberjar): one-edged sword, spearheads and javelin heads, shield fittings, spur fragments (5× bronze, 3× iron).
Grave No. 5: spearhead.
Grave No. 9: 2× spearhead, shield boss, bronze shield handle.
Grave No. 18: spearhead.
Grave No. 22: spearhead.
Metal detector finds: at least 3 spearheads, fragment of a one-edged sword, bronze shield handle.
5. **Jevíčko XI**, district Svitavy (finding complex): 2 spearheads and shield boss (*Vích – Jilek 2016*, fig. 7).
6. **Jevíčko XIIa**, district Svitavy (Roman temporary camp, archaeological excavations by J. Němcová in 2016): spearhead from Roman temporary camp fortification ditch (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 41).
7. **Hradec nad Svitavou**, district Svitavy (isolated find): bronze spur of the Ginalski E5a type (*Vích 2016*, 58, 60, fig. 4: 3).
8. **Knínice VI**, district Blansko (isolated find, 2020): iron spur of the Ginalski E5a type (unpublished)⁴.
9. **Křenov I**, district Svitavy (isolated find): bronze spur of the Ginalski E5 type (*Vích 2014b*, 120, fig. 4: 8).
10. **Letovice III**, district Blansko (isolated find): spearhead (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 90, No. 179).
11. **Míchov 'Křiby'**, district Blansko (isolated finds): 2 spearheads (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 90, No. 180–181).
12. **Ráječko**, district Blansko (isolated find): fragment of a bronze spur, probably of the Ginalski E5a type (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 91, No. 185).
13. **Skalice nad Svitavou I**, district Blansko (settlement, feature 107): 2 spearheads, 1 javelin head, 1 arrowhead (*Droberjar 1997*, 195, Taf. 131: 1–4).

³ Kind information from Zuzana Jarůšková, handed over by the finder Vlastislav Konečný to the Museum of the Boskovice Region.

⁴ Kind information from Zuzana Jarůšková, handed over by the finders, Mr. and Mrs. Širůček, to the Museum of the Boskovice Region.

8. Roman fibulae in Jevíčko and the Malá Haná region

In the Malá Haná region, fibulae of the Roman provenance are chronologically concentrated (*fig. 9*) mainly in the 2nd century (B2 to B2/C1, possibly C1a). Some continue on from the 1st century AD, such as type Riha 5.10 and 5.12 (*Droberjar 2016*, 500). Within the available finds so far, we can distinguish five groups and in them 18, or rather 16 types (see the table below). The most numerous group consists of Norican-Pannonian strongly profiled fibulae (KPF): A. 69, A. 84, KFP type?, A. 236h, A. 238q, A. 238, Jobst 4F) with 58 %, followed by knee fibulae (Jobst 13C, Jobst 13D, Cosiş 19c) with 29 %. The other three groups: plated (Riha 3.19.2), hinged (Riha 5.10, 5.12, type?) and enamel (Exner I 36, Exner I 40, Exner III 30 !?/: *Exner 1939*, *Vaday III.11.1.1: Vaday 2003*) make up 13 %. The fibulae come from sixteen sites, mainly from settlements. Most of them are from Jevíčko XIII (15 fibulae) and Šebetov I (16 fibulae). Roman fibulae are concentrated mainly in the cadastre of Jevíčko (Jevíčko-Předměstí), where there are six sites (a total of 35 fibulae, i.e. half of all Roman fibulae in the Malá Haná region), of which eight Roman fibulae were found in the burial ground (Jevíčko IV). The individual types are dominated by fibulae of the A. 84 type (24 pcs.), Jobst 13C and Jobst 13D (20 pcs.), Jobst 4F type fibulae are also significantly represented. These four types of fibulae (they are documented only in Jevíčko XIII and in Šebetov I) represent 76% of all the Roman fibulae in the Malá Haná region.

Type	Sites	Literature
Almgren 69: 4x	Jevíčko IV, Vanovice II, Cetkovice II ⁵ , Šebetov I	<i>Droberjar – Jarůšková 2017</i> , 61, No. 35; <i>Vích 2014a</i> , 709, fig. 2: 8,14; <i>Čížmář et al. 2009</i> , fig. 3: 4
Almgren 84: 24x	7 sites: Inventory 3a	Inventory 3a
Ag KPF, type?	Jevíčko IV	<i>Droberjar 2014a</i> , 140, fig. 6: 5
Almgren/Garbsch 236h	Borotín I	<i>Droberjar – Jarůšková 2017</i> , 74, No. 99b
Almgren/Garbsch 238q: 2x	Chornice III	<i>Vích 2014a</i> , 709, fig. 2: 1, 2
Almgren 238	Zadní Arnoštov I	<i>Droberjar – Jarůšková 2018</i> , 658, fig. 4: 1
Jobst 4F: 8x	5 sites: Inventory 3b	Inventory 3b
Jobst 13C–D: 20x	10 sites: Inventory 3c–d	Inventory 3c–d
Cosiş 19c	Jevíčko II	<i>Droberjar – Jarůšková 2017</i> , 71, No. 84
Riha 3.19.2, swastika	Boskovice V	<i>Droberjar – Jarůšková 2017</i> , 75, No. 101
Hinged fibula Riha 5.10	Šebetov I	<i>Čížmář et al. 2009</i> , fig. 3:7
Hinged fibula Riha 5.12: 2x	Biskupice II, Jevíčko XIII	<i>Droberjar – Jarůšková 2017</i> , 74, No. 95; unpublished
Hinged fibula, type?	Jevíčko XIII	<i>Vích 2014a</i> , 709, fig. 2: 9
Enamel fibula Exner I 36	Jevíčko XIII	Unpublished
Enamel fibula Exner I 40	Vanovice II	<i>Droberjar – Jarůšková 2017</i> , 85, No. 159
Enamel fibula Exner III 30(?)	Biskupice II	<i>Vích 2014a</i> , 709, fig. 2: 6
Enamel fibula Vaday III.11.1.1	Jevíčko IV	<i>Droberjar – Vích 2011</i> , 30, fig. 5: 20
Total: 71 fibulae	Total: 17 sites	

Tab. 1. Roman fibulae in the Malá Haná region (KPF: *kräftig profilierte Fibeln*/strongly profiled fibulae).
Tab. 1. Římské spony na Malé Hané (KPF: výrazně členěné spony).

⁵ D. Vích (2014, 709, fig. 2: 14) identified it as Almgren 70/73.

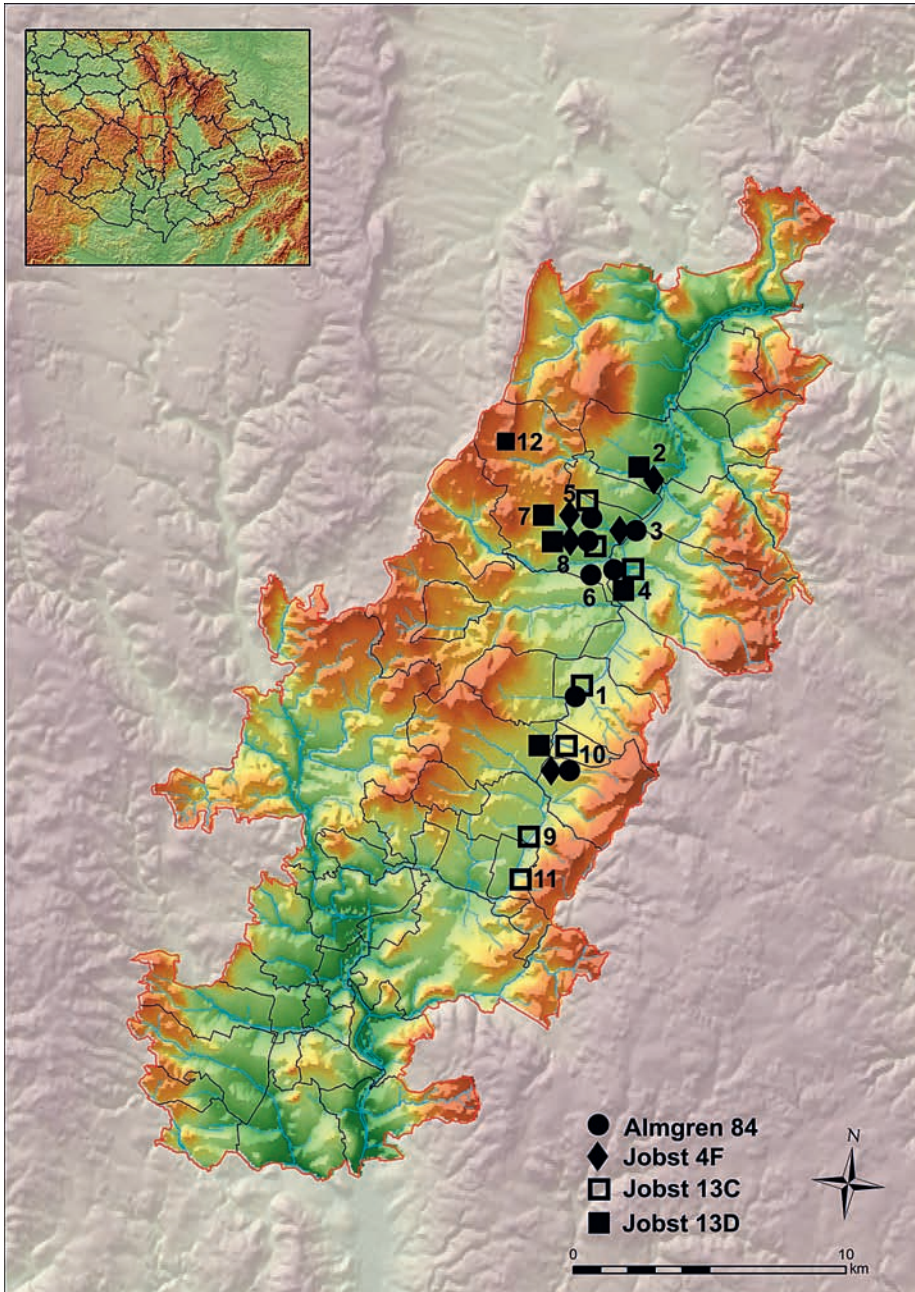

Fig. 9. Roman fibulae (Almgren 84, Jobst 4F and Jobst 13C–D) at Malá Haná (Inventory 3a–d).
 Obr. 9. Římské spony (Almgren 84, Jobst 4F a Jobst 13C–D) na Malé Hané (soupis 3a–d).
 1 Cetkovice II (A. 84, J. 13C), 2 Chornice III (J. 4F, J. 13D), 3 Jevíčko I (A. 84, J. 4F), 4 Jevíčko II (A. 84, J. 13D),
 5 Jevíčko IV (A. 84, J. 4F, J. 13C), 6 Jevíčko VI (A. 84), 7 Jevíčko X (J. 13D), 8 Jevíčko XIII (A. 84, J. 4F, J. 13C,
 J. 13D), 9 Knínice IV (J. 13C), 10 Šebetov I (A. 84, J. 4F, J. 13C, J. 13D), 11 Vážany II (J. 13C), 12 Zadní Arnoš-
 tov I (J. 13D).

Almgren 84

We know these later two-part, significantly/strongly profiled fibulae in Malá Haná from seven sites, five of which are located in the Jevíčko cadastre (Jevíčko-Předměstí) (fig. 10: 1, 3; 11: 1, 2; 12: 2, 3; 13: 1–4). A higher concentration of finds is evident in the Jevíčko XIII settlement. Several A. 84 fibulae were also found in the layers of the cremation burial ground (Jevíčko IV). The focus of the finds on these fibulae is in the Middle Danube region and in the regions further to the north, in the second half of the 2nd century AD (Peškař 1972, 81; Jobst 1975, 40–41; Dąbrowska 1992). According to J. Tejral (2004, 333), they are dated to the phase B2b, or rather transitional stage B2/C1. There are numerous of them in the Quadi and Marcomannic regions (Iván 2015, 59–60, pl. 51–57), as evidenced by new metal detector finds (e.g. Zeman 2017, 72, figs. 13 and 14).

Inventory 3a

1. **Cetkovice II**, district Blansko (settlement, metal detector finds): 2× (Vích 2014a, 708, fig. 3: 1, 5; Droberjar – Jarůšková 2017, 76, 77, No. 111, 113).
2. **Jevíčko I**, district Svitavy (settlement?, metal detector find): 1× (Vích 2010, 718, fig. 3: 17; Droberjar – Jarůšková 2017, 70, No. 78). Fig. 10: 1.
3. **Jevíčko II**, district Svitavy (settlement, metal detector finds): 3× (Vích 2010, 718, fig. 3: 12,15; Droberjar – Jarůšková 2017, 71, No. 82, 83). Fig. 11: 1, 2.
4. **Jevíčko IV**, district Svitavy (burial ground, archaeological excavations by E. Droberjar and metal detector finds, 2011 and 2016): 3×, of which 1× (Droberjar – Jarůšková 2017, 61, No. 34) a 2× (unpublished). Fig. 12: 2, 3.
5. **Jevíčko VI**, district Svitavy (isolated find): 1× (unpublished). Fig. 10: 3.
6. **Jevíčko XIII**, district Svitavy (settlement, archaeological excavation by E. Droberjar and metal detector finds): 9× (of which 4× originally marked as Jevíčko VI = Jevíčko-settlement 28 according to D. Vích): 3× (Vích 2010, 718, fig. 3: 11, 13, 14; Droberjar – Jarůšková 2017, 73, No. 91, 92) and 1× (Vích 2014a, 710, fig. 3: 2), 3× 2018 a 2× 2019 (unpublished). Fig. 13: 1–4.
7. **Šebetov I** (Šebetov–Vanovice–Knínice), district Blansko (settlement and metal detector finds, 2018–2019): 1× (Čižmář et al. 2009, fig. 3: 8), 4× (unpublished)⁶.

Jobst 4F

From the region of Malá Haná we also know several strongly profiled fibulae with a decorated trapezoidal leg marked as the Jobst 4F type (Jobst 1975, 36, Taf. 6: 44–46). They were found in settlements and in the burial ground of Jevíčko (fig. 10: 2; 12: 4; 13: 5). During the research of the sunken-floor dwelling No. 1 within the settlement Jevíčko XIII, the entire Jobst 4F type fibula (fig. 13: 5) was discovered in the entrance niche. According to the accompanying finds (especially pottery), the object dates to the second half of the 2nd century AD, or rather to the transitional stage B2/C1. Also, in the South and Eastern Moravia, a number of finds of Jobst 4F type fibulae have been added in recent years, especially in settlements or in places without a closer context determination – so-called stray fibulae (Komoróczy – Vlach – Zelíková 2017, fig. 9; Zeman 2017, 75–76)⁷. Less often, these fibulae occur in burial grounds. An example is the site Jevíčko IV, where a fibula was

⁶ Kind information from Zuzana Jarůšková (Museum of the Boskovice Region).

⁷ The burial ground in Hroznová Lhota mentioned here must be taken with a large margin, as it has not been proven that it is burial ground.

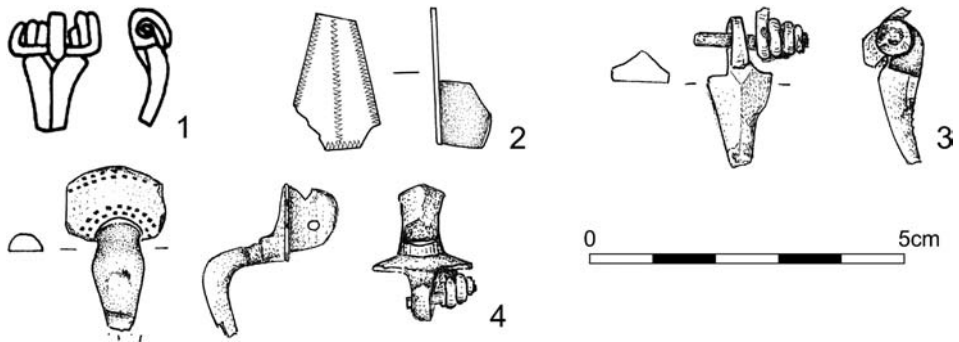

Fig. 10. Jevíčko I, VI and X. Selection of isolated Roman finds. 1 Jevíčko I (Almgren 84, after Vich 2010), 2 Jevíčko I (Jobst 4F), 3 Jevíčko VI (Almgren 84), 4. Jevíčko X (Jobst 13D).

Obr. 10. Jevíčko I, VI a X. Výběr ojedinělých římských nálezů. 1 Jevíčko I (Almgren 84, podle Vich 2010), 2 Jevíčko I (Jobst 4F), 3 Jevíčko VI (Almgren 84), 4. Jevíčko X (Jobst 13D).

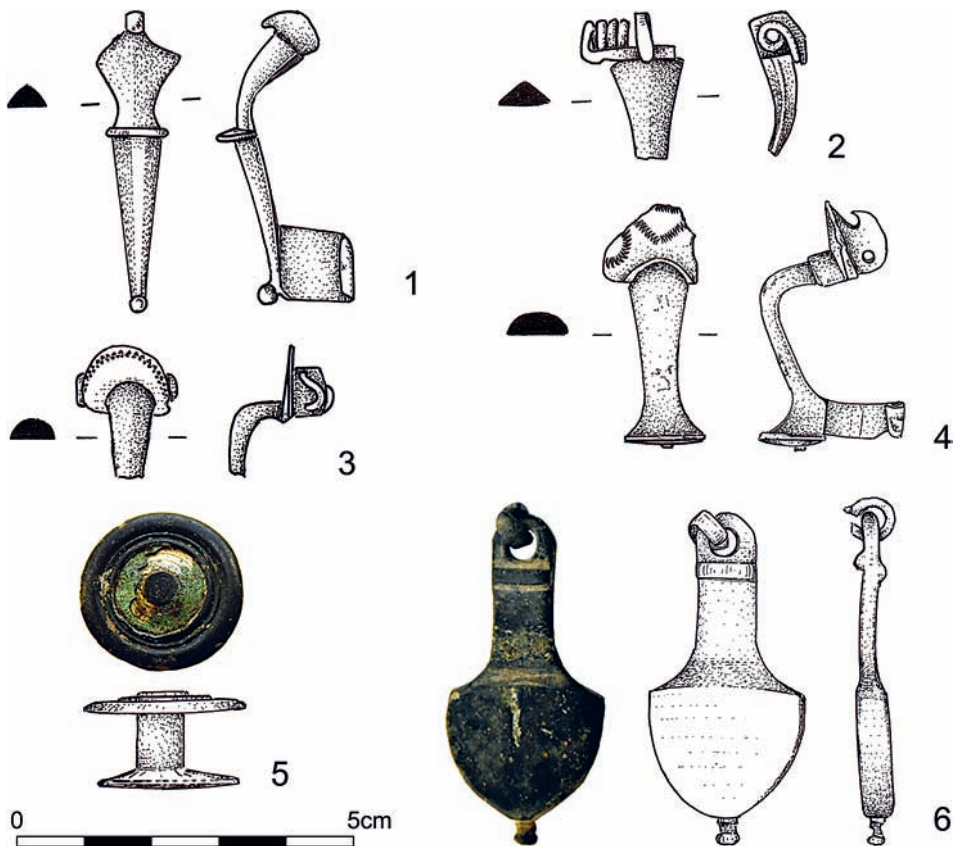

Fig. 11. Jevíčko II (Svitavy district). A selection of Roman finds from the settlement. 1–2 A. 84, 3–4 J. 13D, 5 fungiform stud (Doppelknopf), 6 horse harness fittings.

Obr. 11. Jevíčko II (okr. Svitavy). Výběr římských nálezů ze sídliště. 1–2 A. 84, 3–4 J. 13D, 5 dvojitý knoflík, 6 kování koňského postroje.

found in layers outside the graves or Mikulov, where it was found among the grave goods of the skeletal burial No. 6 (*Peškař 1972*, 36, 81–82, Taf. 12: 1; *Tejral 1992*, Abb. 29: 6). This find complex with denarius of Vespasian, which was deposited within the context secondarily, an iron fibula with an S-shaped curved arch and other finds, especially stool-shaped spurs (*Stuhlsپoren*), dates back to the first half of the 2nd century AD. Recently, special attention is paid to Jobst 4F type fibulae (e.g. *Leitner – Färber 2013*; *Groh – Sedlmayer 2015*, 139, Abb. 101; *Komoróczy – Vlach – Zelíková 2017*) in connection with their spread in the Barbaricum, their interpretation and therefore dating. The fibulae were worn not only by Roman legionaries, but also in the civilian Roman environment, and could have entered the Barbarian territories in various ways, especially between the stages B2 and transitional stage B2/C1.

Inventory 3b

1. **Chornice III**, district Svitavy (settlement, metal detector finds): 2× (*Vích 2014a*, 708, fig. 3:6, 8).
2. **Jevíčko I**, district Svitavy (settlement?, metal detector find): 1× (*Vích 2014a*, 710, fig. 3: 7; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 70, No. 77). *Fig. 10: 2*.
3. **Jevíčko IV**, district Svitavy (burial ground, archaeological excavations by E. Droberjar): 1× (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 62, No. 37). *Fig. 12: 4*.
4. **Jevíčko XIII**, district Svitavy (settlement, hut No. I/feature 6, archaeological excavations by E. Droberjar, 2019): 1× (unpublished). *Fig. 13: 5*.
5. **Šebetov I** (Šebetov–Vanovice–Knínice), district Svitavy (settlement, metal detector finds, 2018–2019): 1× (*Vích 2014a*, 712, fig. 2: 12; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 84, No. 155), 2× (unpublished)⁸.

Jobst 13C

Knee-shaped fibulae with a semi-circular head-plate of the Jobst 13C type (*Jobst 1975*, 65–66) and Jobst 13D types belong not only in the Malá Haná region, but also in Bohemia (*Droberjar 2012a*) and in the Middle Danube Germanic populations (*Iván 2015*, 61–64, pl. 62–73; *Zeman 2017*, 78, 80) among very frequent finds, which abundance is also aided by intensive metal detector prospection not only in Germanic settlement sites. They are rarer, similarly to the above mentioned previous type, in burial grounds and directly in graves. A fragment of one Jobst 13C fibula was found in the burial ground in Jevíčko IV (*fig. 12: 5*). It was not located directly in the grave, as it was the case in the warrior's grave No. 20, where, however, was deposited a fibula of the Jobst 13D type, similarly to the only grave of a presumable Roman legionary from the period of the Marcomannic wars in Moravia, in Burgstall near Mušov (*Komoróczy – Vlach 2018*, 247).

Inventory 3c

1. **Cetkovice II**, district Blansko (settlement, metal detector find): 1× (*Vích 2014a*, 708, fig. 2: 3; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 76, No. 110).
2. **Jevíčko II**, district Svitavy (settlement, metal detector find, 2012): 1× (unpublished)⁹.
3. **Jevíčko IV**, district Svitavy (burial ground, archaeological excavations by E. Droberjar): 1× (*Droberjar 2012a*, 120, fig. 2: 4; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 62, No. 38). *Fig. 12: 5*.
4. **Jevíčko XIII**, district Svitavy (settlement, metal detector find, 2018): 1× (unpublished). *Fig. 13: 6*.
5. **Knínice IV**, district Blansko (isolated find): 1× (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 81, No. 140).

⁸ Kind information from Zuzana Jarůšková.

⁹ Kind information from the finder Martin Kejzlar, handed over to Museum of the Boskovice Region.

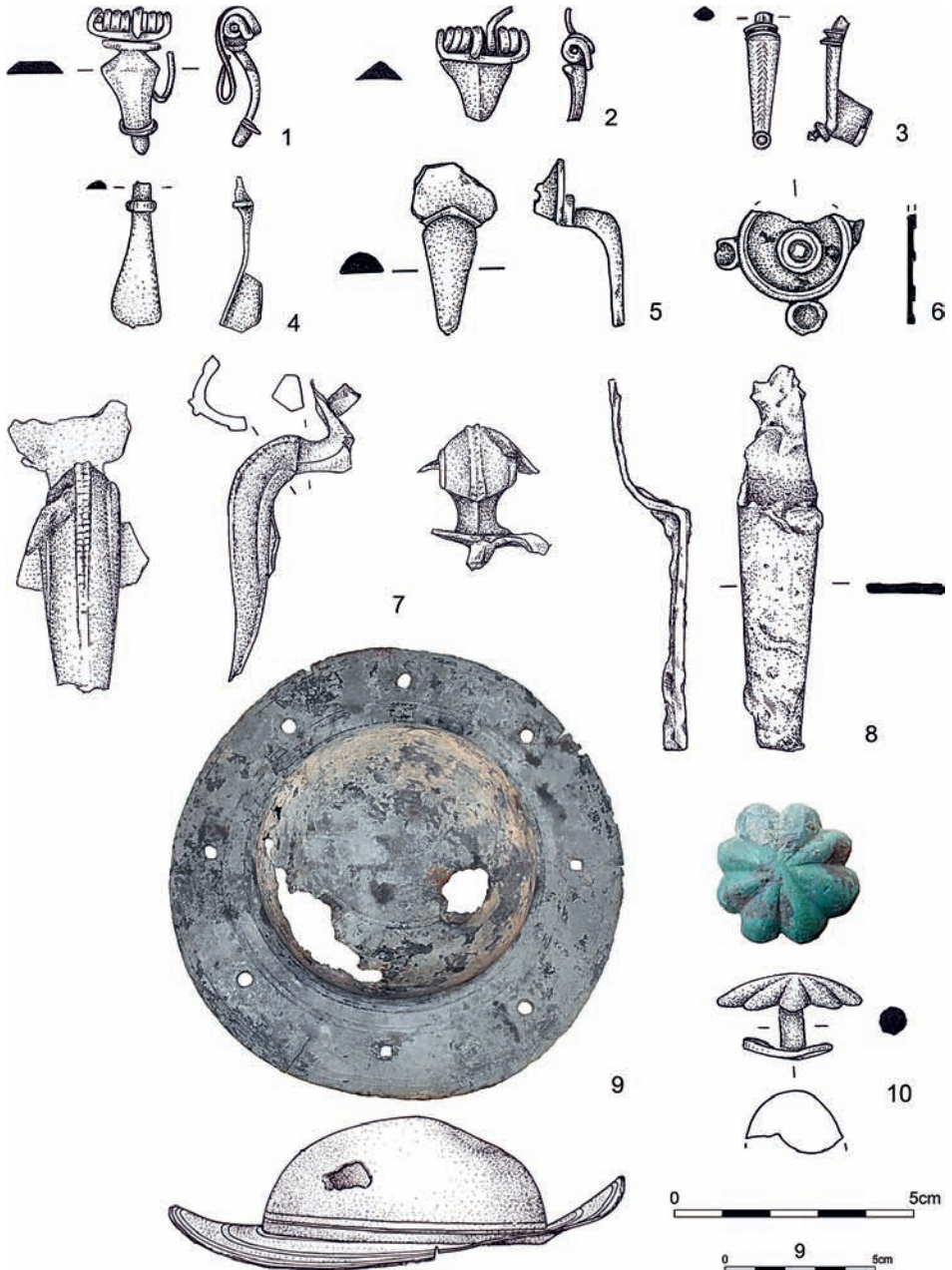

Fig. 12. Jevíčko IV (Svitavy district). A selection of Roman finds from the burial ground. 1 Almgren 69, 2–3 Almgren 84, 4 Jobst 4F, 5 Jobst 13C, 6 enamel fibula Vaday III.11.1.1, 7–8 bronze and iron scabbard-slides (*Schwertriemenbügel*), 9 bronze shield boss of the Zielsing R2 type, 10 decorative rosette (*rosettenförmiger Beschlag*).

Obr. 12. Jevíčko IV (okr. Svitavy). Výběr římských nálezů z pohřebiště. 1 Almgren 69, 2–3 Almgren 84, 4 Jobst 4F, 5 Jobst 13C, 6 emailovaná spona typu Vaday III.11.1.1, 7–8 bronzové a železný držák pochvy meče, 9 bronzová štítová puklice typu Zielsing R2, 10 rozetovité kování.

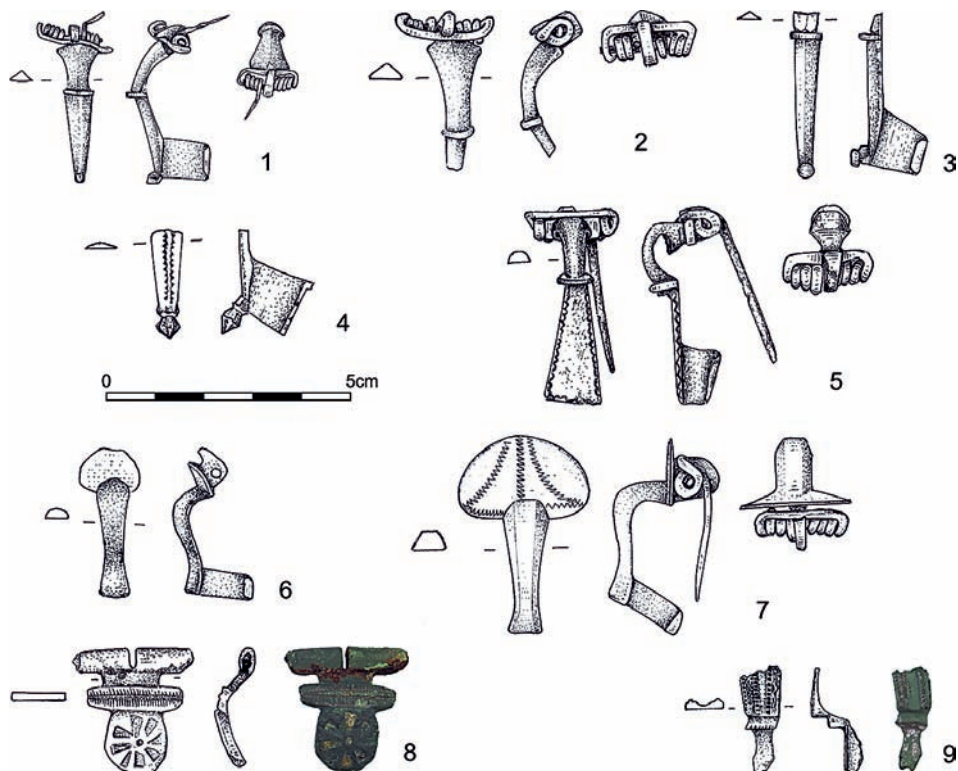

Fig. 13. Jevíčko XIII (Svitavy district). A selection of Roman finds from the settlement. 1–4 Almgren 84, 5 Jobst 4F, 6 Jobst 13C, 7 Jobst 13D, 8 enamel fibula Exner I 36, 9 hinged fibula Riha 5.12.

Obr. 13. Jevíčko XIII (okr. Svitavy). Výběr římských nálezů ze sídliště. 1–4 Almgren 84, 5 Jobst 4F, 6 Jobst 13C, 7 Jobst 13D, 8 emailovaná spona typu Exner I 36, 9 šarnýrová spona typu Riha 5.12.

6. **Šebetov I** (Šebetov–Vanovice–Knínice), district Blansko (settlement, metal detector finds, 2018–2019): 2× (unpublished).

7. **Vážany II**, district Blansko (isolated find): 1× (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 86, No. 163).

Jobst 13D

The decoration in form of an engraved zig-zag motif (so-called wolf teeth) on a Jobst 13D type head-plate (*Jobst 1975*, 66–67) are known in the Malá Haná region from several sites (*fig. 10: 4; 11: 3–4; 13: 7*). In addition to the predominantly settlement finds, it is notifiable, that two fibulae were uncovered in the wooded hilly terrain in the Zadní Arnoštov I site (Inventory 3d.6), which were found near fragments of a Roman helmet of the Niederbieber type. They are undoubtedly related to the movement of Roman military units in a difficult terrain during the Marcomannic wars. Like all fibulae of the Jobst 13C type, the Jobst 13D type fibulae from Malá Haná also have an upper cord, which in the concept of *E. Riha* (1979, 85–86) is a criterion for the Noricum, or rather Norican-Pannonian provenance, in contrast to fibulae with a lower cord, which are characteristic for western regions (*Böhme 1972*, 19).

Fig. 14. Vanovice (Blansko district). 2 fragment of a pitcher handle (*oinochoe*) with a bearded male heads motif (after Droberjar – Jarůšková 2017), 1 and 3 analogies from Pompeii (after Tassinari 1993).
Obr. 14. Vanovice (okr. Blansko). 2 fragment držadla džbánů (*oinochoe*) s motivem vousaté mužské hlavy (podle Droberjar – Jarůšková 2017), 1 a 3 analogie z Pompejí (podle Tassinari 1993).

Inventory 3d

1. **Chornice III**, district Svitavy (settlement, metal detector finds): 2× (Droberjar 2012a, 120, fig. 2: 3; Vích 2014a, 710, fig. 2: 4; Droberjar – Jarůšková 2017, 80, No. 129).
2. **Jevíčko II**, district Svitavy (settlement, metal detector find, 2014): 1× (unpublished) and 1× (Droberjar 2012a, 120, fig. 3:1; Droberjar – Jarůšková 2017, 71, No. 85). Fig. 11: 3, 4.
3. **Jevíčko X**, district Svitavy (metal detector find, 2018): 1× (unpublished)¹⁰. Fig. 10: 4.
4. **Jevíčko XIII**, district Svitavy (settlement, metal detector find, 2018): 1× (unpublished). Fig. 13: 7.
5. **Šebetov I** (Šebetov–Vanovice–Knínice), district Blansko (settlement, metal detector finds, 2018–2019): 1× (Droberjar – Jarůšková 2017, 84, No. 154), 3× (unpublished)¹¹.
6. **Zadní Arnoštov I**, district Svitavy (metal detector finds): 2× (Droberjar – Jarůšková 2017, 86, No. 165, 166; 2018, 658, fig. 4: 2, 3).

9. Roman coins (to the so-called Commodus' Peace) in the Malá Haná region and in its vicinity

Another important components for the study of Roman imports are the finds of Roman coins.¹² From the region of Malá Haná and its immediate vicinity (fig. 16), 43 Roman coins (including Republican ones) are documented until the end of the reign of Marcus Aurelius. 23 sites with coins represent settlements (12×), isolated finds (10×) and one hoard (site of Sudice VI, Inventory 4.18). Finds of denarii predominate (33), whereas 12 of them are from the Republican dating. It is the Republican denarii, especially from the 1st century BC, that are related only to the Roman period (Militký – Vích 2011, 292–293; Militký 2013, 49–51),

¹⁰ Found by Petr Pávek, handed over to Museum of the Boskovice Region.

¹¹ Kind information from Zuzana Jarůšková.

¹² Despite intense uncontrolled detector activities, many attractive coin finds do not reach scientific documentation and museum collections and unfortunately disappear into private collections.

Fig. 15. Černá Hora (Blansko district). So-called finding complex of bronze vessels, lamp and other artifacts.
 Obr. 15. Černá Hora (okr. Blansko). Tzv. nálezový soubor fragmentů bronzových nádob, kahanu a dalších předmětů.

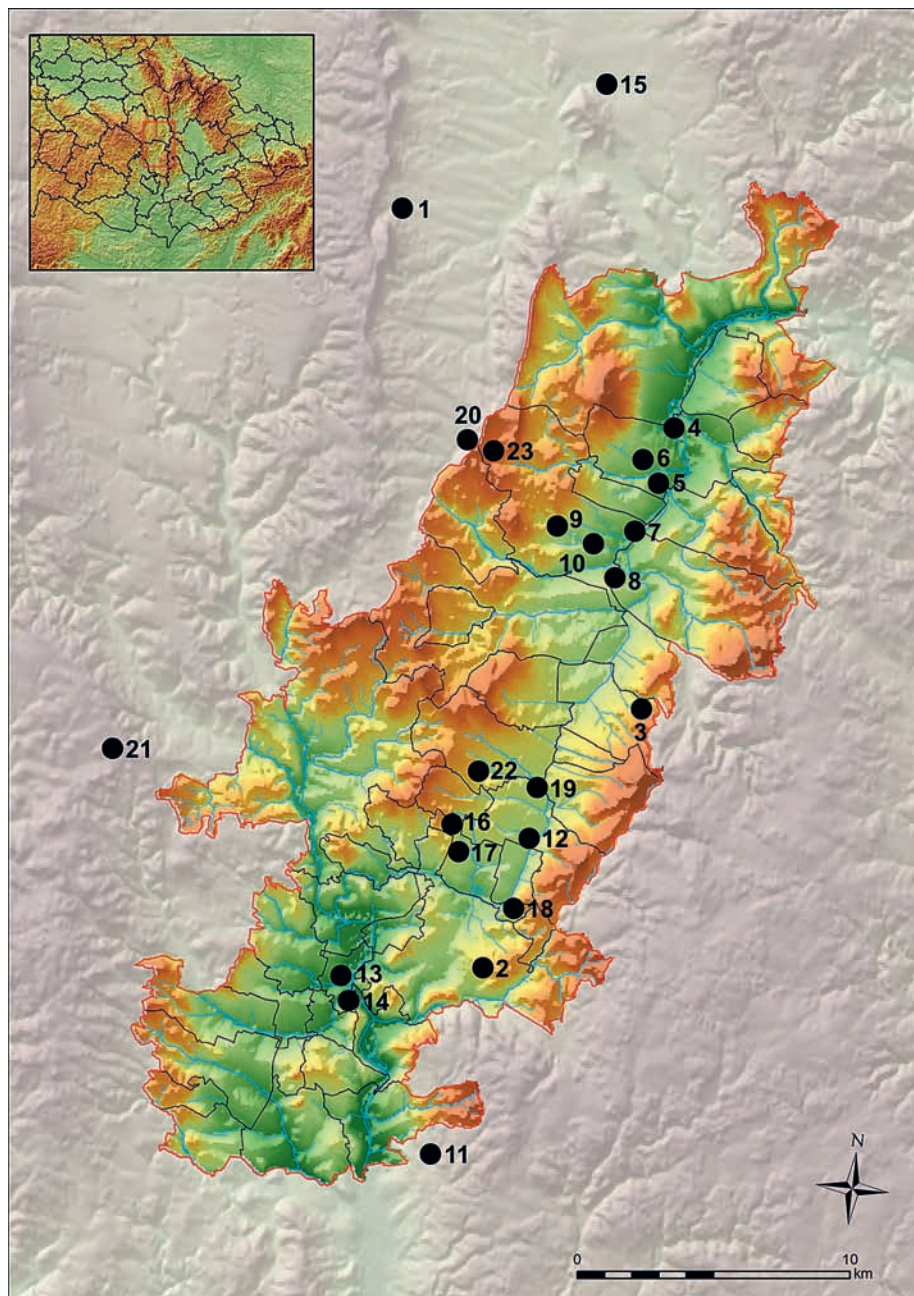
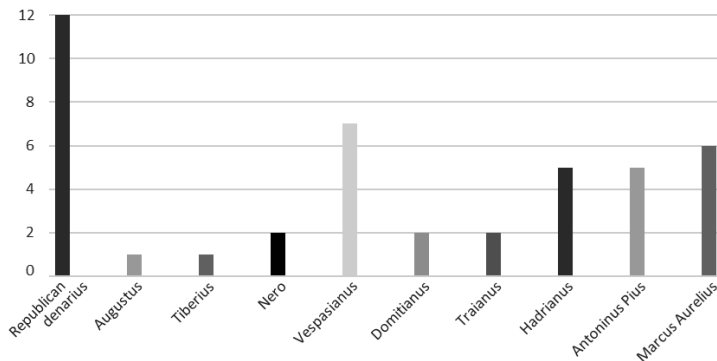

Fig. 16. Roman coins (to the so-called Commodus Peace) in Jevíčko, in the Malá Haná region and in its vicinity (Inventory 4).

Obr. 16. Římské mince (do tzv. Kommodova míru) v Jevíčku, na Malé Hané a v sousedství (soupis 4).

1 Boršov, 2 Boskovice IV, 3 Cetkovice IV, 4 Chornice I, 5 Chornice III, 6 Chornice IV, 7 Jevíčko I, 8 Jevíčko II, 9 Jevíčko X, 10 Jevíčko XIII, 11 Holešín, 12 Knínice II, 13 Skalice nad Svitavou II, 14 Skalice nad Svitavou III, 15 Staré Město, 16 Sudice I, 17 Sudice II, 18 Sudice VI, 19 Šebetov, 20 Šnekov, 21 Ústup, 22 Vanovice V, 23 Zadní Arnoštov I.

Tab. 2. Finds of Roman coins in the Malá Haná region (to the so-called Commodus' Peace).
Tab. 2. Nálezy římských mincí na Malé Hané (do tzv. Kommodova míru).

sometimes even to the period of the Marcomannic wars (*Militký 2013*, 23). Their relatively high number (28 %) is amplified by a new important find of a hoard of thirteen coins from a wooded hill in the cadastre of Sudice (Sudice VI). According to the two latest sestertii and denarius of Marcus Aurelius, it belongs to the Marcomannic wars. It is interesting that it also contained six so-called legionary denarii of Marcus Antonius. Other coins are denarii of Vespasianus (2×), Hadrianus and Faustina Minor. A small collection from the Central Bohemian site of Ratenice also has a similar composition (*Militký 2013*, 23, 187, fig. 25). It contains eleven denarii which begins with C. J. Caesar (49–48 BC), but has an identical number of so-called legionary denarii of Marcus Antonius, and through the denarius of Titus and two denarii of Vespasianus it also ends with Marcus Aurelius. According to *J. Militký (2013)*, the hoard could not have been stored until the second half of the 2nd century AD. Another similar smaller hoard of twenty one denarii (from Vespasianus to Marcus Aurelius) comes from the southwest Slovakian site of Podhájsko-Belek (*Kolníková 1994*, 494). Two aurei of Nero from Knínice II and Zadní Arnoštov I (*Droberjar – Jarůšková 2018*, 657) may also be related to the period of the Marcomannic wars in the Malá Haná region, as *J. Militký (2019)* suggests. The spatial distribution of Roman coins in Malá Haná points to two groups, i.e. the northern part of Malá Haná, or rather Jevíčko and its wider surroundings, and the southern part, i.e. between Skalice nad Svitavou and Cetkovice. Some finds (four pieces) are also documented in the immediate vicinity of the Malá Haná region (Boršov, Holešín, Staré Město and Ústup).

Inventory 4

1. **Boršov** (Moravská Třebová – Boršov), district Svitavy (metal detector find): 1× sestertius, Hadrianus (117–138), (*Vích et al. 2020*, 162, 171, fig. 10).
2. **Boskovice IV**, district Blansko (isolated find): 1× Republican denarius, Quintus Antonius Balbus (around 82 BC), (*Pochitonov 1955*, 207, No. 847).
3. **Cetkovice IV**, district Blansko (metal detector find): 1× denarius, Vespasianus (69–79), (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 78, No. 120).
4. **Chornice I**, district Svitavy (settlement?, metal detector find): 1× denarius, Domitianus (81–96), (*Militký – Vích 2011*, 288, fig. 2b: 10/1).
5. **Chornice III**, district Svitavy (settlement, metal detector finds): 3× denarius (*Militký – Vích 2011*, 288, fig. 2b: 11/1 a 12/1; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 80, No. 131–132).
 - Denarius, Vespasianus (69–79).
 - Denarius, Marcus Aurelius (161–180) for Faustina Minor († 175).
 - Denarius, Faustina Minor († 175).

6. **Chornice IV**, district Svitavy (settlement, metal detector find): 1× denarius, Vespasianus (69–79) for Domitianus (69–81), (*Militký – Vích 2011*, 288–289, fig. 2b: 13/1; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 80, No. 133).
7. **Jevíčko I**, district Svitavy (settlement or isolated find?): 1× Republican denarius, C. Minucius Augurinus (before 134 BC), (*Militký – Vích 2011*, 289, fig. 2B: 15/1).
8. **Jevíčko II**, district Svitavy (settlement, metal detector finds): 2× Republican denarius, 2× denarius (*Militký – Vích 2011*, 290, fig. 2b: 16/3–4; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 72, No. 87).
 - Republican denarius, C. Vibius C. f. C. n. Pansa (48 BC);
 - Republican denarius, C. Considius Paetus (46 BC);
 - denarius, Vespasianus (69–79);
 - denarius, Traianus (98–117).
9. **Jevíčko X**, district Svitavy (metal detector find): 1× sestertius, Marcus Aurelius (161–180), (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 73, No. 94).
10. **Jevíčko XIII**, district Svitavy (settlement, metal detector finds, 2018): 2× denarius (unpublished);
 - denarius, Antoninus Pius (138–161);
 - denarius, Antoninus Pius (138–161) for Faustina Maior († 140).
11. **Holešín**, district Blansko (isolated find): 1× bronze coin, Domitianus (81–96), (*Pochitonov 1955*, 219, No. 911).
12. **Knínice II**, district Blansko (isolated find): 1× aureus, Nero (54–68), (*Droberjar – Jarůšková 2018*, 655, fig. 2).
13. **Skalice nad Svitavou II**, district Blansko (settlement): 1× bronze coin, Tiberius (14–37), (*Pochitonov 1955*, No. 863).
14. **Skalice nad Svitavou III**, district Blansko (isolated find): 1× denarius, Vespasianus (69–79), (*Pochitonov 1955*, 217, No. 898).
15. **Staré Město**, district Svitavy (settlement, metal detector find): 1× denarius, Hadrianus (117–138), (*Militký – Vích 2011*, 287, fig. 2B: 8/1).
16. **Sudice I**, district Blansko (iron-smelting centre, metal detector find): 1× denarius, Antoninus Pius (138–161), (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 83, No. 148).
17. **Sudice II**, district Blansko (settlement): 1× Republican denarius, Manius Aquillius (around 72 BC) with countermark „MES“ (*Pochitonov 1955*, 208, č. 849; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 83, No. 150).
18. **Sudice VI**, district Blansko ‘Vejšťice’ (hoard, metal detector find): 13 coins (*Jarůšková 2019*).
 - 6× legionary denarius: Marcus Antonius (32–31 BC);
 - 5× denarius: 2× Vespasianus (69–79), 1× Hadrianus (117–138), 1× Faustina Minor († 175), 1× Marcus Aurelius;
 - 2× sestertius: Marcus Aurelius (161–180).
19. **Šebetov I** (Šebetov–Vanovice–Knínice), district Blansko (settlement, metal detector finds): 1× Republican denarius, 1× denarius (*Militký – Vích 2011*, 290, fig. 2b:17/2; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 84, No. 157);
 - Republican denarius, M. Volteius M. f. (78 BC) with countermark ‘J’;
 - denarius, Traianus (97–117).
20. **Šnekov**, district Svitavy (metal detector finds, 2020): 2× denarius (unpublished)¹³;
 - denarius, Hadrianus (117–138);
 - denarius, Antoninus Pius (138–161) for Marcus Aurelius.
21. **Ústup**, district Blansko (isolated find): 1× sestertius, Hadrianus (117–138), (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 43).
22. **Vanovice V**, district Blansko (settlement, metal detector find): 1× denarius, Augustus (27 BC – 14 AD), (*Pochitonov 1955*, 210, No. 861).
23. **Zadní Arnoštov I**, district Svitavy (metal detector find): 1× aureus, Nero (54–68), (*Droberjar – Jarůšková 2018*, 655, fig. 1).

¹³ Kind information from the finder Petr Král, handed over to the Regional Museum in Litomyšl.

10. Germanic settlements of the Early Roman period in the Malá Haná region

The region of Malá Haná (northern part of the Boskovice ravine) with a length of approximately 35/40 km and a width of around 10 km, which contains roughly an area of 40 to 45 cadastrals and during the Roman period was inhabited mainly in two periods, i.e. in the 2nd (stages B2 and B2/ C1) and the 4th century AD (stages C3 and D1). The sites from the Early Roman period are located on 25 cadastrals, i.e. more than half of all municipal territories (fig. 17). A total of 60 sites from the Early Roman period (Inventory 5) are registered in Malá Haná, of which 16 are certain and six presumed settlements, a single burial ground (Jevíčko IV), one coin hoard (Sudice VI), and two so-called finds (Jevíčko XI, Černá Hora), 15 sites with isolated finds of Germanic provenance, 17 sites with isolated finds of Roman provenance and two sites with both Roman and Germanic finds. There are 24 sites from the Late Roman period, which represent a two and half times decrease compared to the Early Roman period (*Droberjar – Jarůšková – Knápek 2019*, 129–132).

The beginnings of the Germanic settlement activities can be seen in the oldest stage of the Roman period (Eggers A) in connection with the expansion of the Plaňany (Großromstedt) group from the Central and Eastern Bohemia, according to the isolated finds of pottery (*Droberjar – Vích 2009*, fig. 2: 1–3; *Droberjar 2018*, fig. 4). At the end of the phase B1a or in the phase B1b, we can assume that the Suebi tribes of the Marcomanni and the Quadi moved again from the Central and Eastern Bohemia through the region of Malá Haná (e.g. *Tejral 1977*, Abb. 1–2; *Droberjar – Vích 2009*, 241–242) further to the Middle Danube region. According to some of the finds (especially fibulae of the Riha type 5.10 and 5.12), it is possible to anticipate activities in Malá Haná also in the second half of the 1st century AD (phase B1c) and at the turn of the 1st and 2nd centuries AD.

Only during the 2nd century AD, or rather stages B2 and B2/C1, the Germanic settlement structure in Malá Haná becomes denser, as evidenced in particular by the settlement sites with a number of finds, including Roman imports. The most important settlements of the Early Roman period on the basis of surface collections and metal detector finds include the sites Jevíčko XIII, Cetkovice III, Šebetov I and Skalice nad Svitavou I¹⁴, of which two settlements were archaeologically examined (Skalice nad Svitavou and Jevíčko). The Germanic settlement structure is concentrated in three micro-regions, i.e. in the north of Malá Haná (7 settlements: Biskupice II, Chornice III, IV and VIII, Jaroměřice III, Jevíčko II and XIII), in the east (7 settlements: Cetkovice I and II, Vanovice II and V, Šebetov I, Sudice II and IV) and in the south (2 settlements: Skalice nad Svitavou I, Obora). I will be dealing in detail with the Germanic settlement in Malá Haná elsewhere, as the aim of this paper is mainly the interpretation and evaluation of significance of Roman finds. However, we can already assume today that the Marcomanni, and probably also the Suebi tribe of Marsigni, who later merged with the Marcomanni, probably lived in Malá Haná in the 2nd century AD (*Droberjar 2018*, 36, fig. 10).

¹⁴ It is interesting to note that the settlement in Skalice nad Svitavou was identified by E. Šimek (1958, 99, 342) with the ancient *Srevinta* cited by Claudius Ptolemy in the 2nd century.

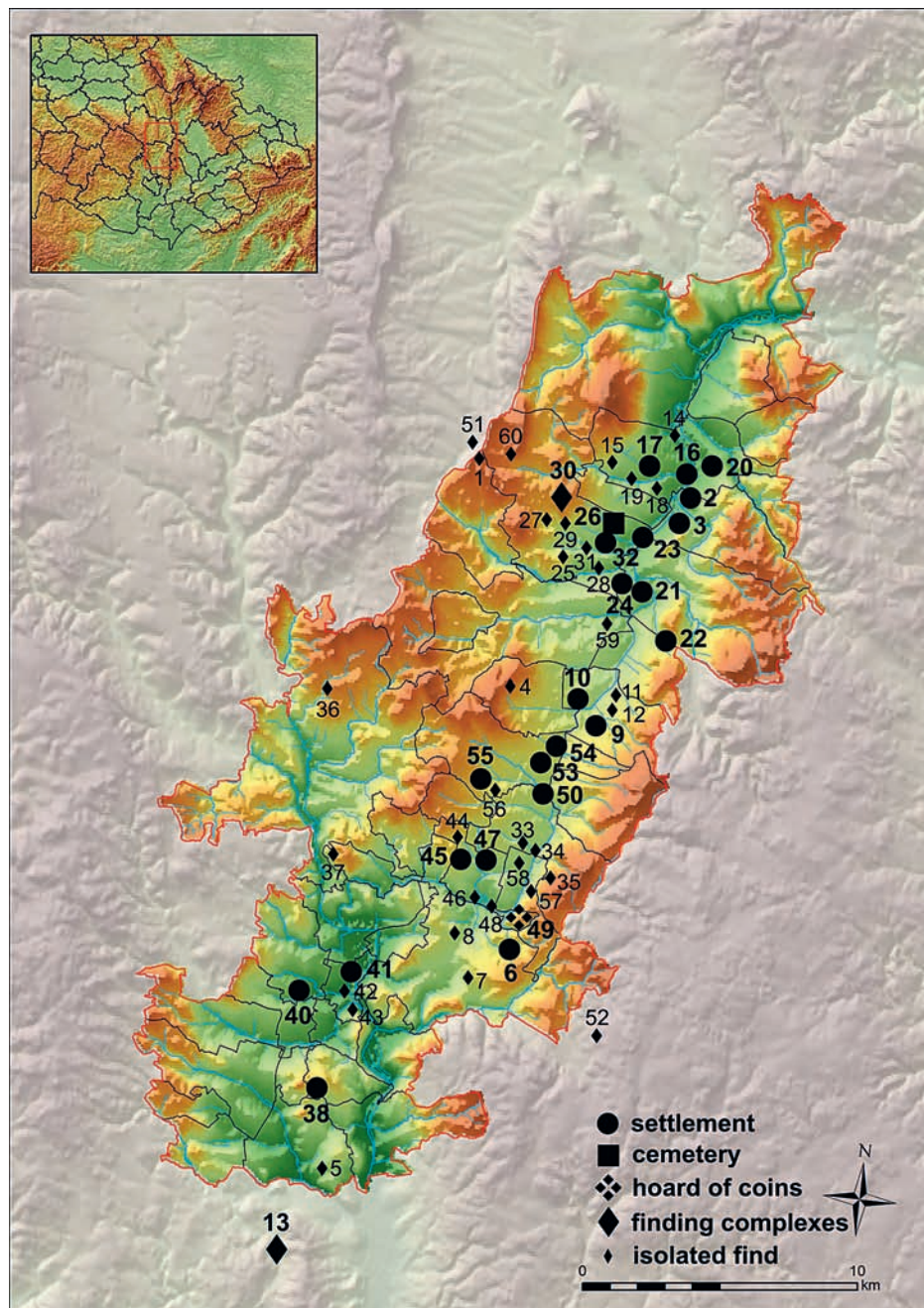

Fig. 17. Early Roman period in Malá Haná (Inventory 5). Settlement and supposed settlement, burial ground, hoard of coins, so-called finding complexes from the Marcomanni period wars, isolated Roman and Germanic finds.

Obr. 17. Starší doba římská na Malé Hané (soupis 5). Sídliště a předpokládaná sídliště, pohřebiště, mincovní depot, tzv. nálezové soubory z doby markomanských válek, ojedinělé římské a germánské nálezy.

Inventory 5

1. **Bělá u Jevíčka**, district Svitavy: isolated find – sword scabbard fittings (unpublished, Inventory 1.1).
2. **Biskupice I**, district (Biskupice 2b and 2c): settlement? (*Vích 2007*, 176, fig. 11: 16, 17).
3. **Biskupice II**, district Svitavy (Biskupice 4a and 4c): settlement (*Vích 2014a*, 708, fig. 2: 6, 11; *Droberjar 2014b*, 64, fig. 1: 13; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 39, 74, No. 95, 96).
4. **Borotín I**, district Blansko ('V Občinách'): isolated finds – Roman fibula, fragments of a bronze vessel and spur (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 39, 74, No. 99).
5. **Bořitov VI**, district Blansko ('Záhumenky'): isolated find – spur (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 42, 91, No. 182).
6. **Boskovice I**, district Blansko ('Pod Lipníky', 'Panina louka'): settlement? (*Štof 1979*, II 60; *Vích 2008*, 150, 156, fig. 7: 15).
7. **Boskovice IV**, district Blansko (unknown location): isolated finds – fragment of a bronze vessel and coin (*Pochitonov 1955*, 207, No. 847; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 39).
8. **Boskovice V**, district Blansko ('Prašnice'): isolated find – Roman fibula (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 39, 75, No. 101).
9. **Cetkovice I**, district Blansko (Cetkovice 1, 'Trhová'): settlement (*Vích 2007*, 180, fig. 21: 9–11).
10. **Cetkovice II**, district Blansko (Cetkovice 2 and 5, 'Bahnička' and 'Zavírý'): settlement (*Vích 2007*, 180, fig. 21: 12–25; 22–27; 29: 10–14; *2014a*, 708, 716, 719, 720, fig. 2: 3, 10, 13, 14; 3: 1, 4, 5; 4: 2, 3, 7, 9; 5: 1, 4–7; 6: 1, 2, 13; *Čížmář et al. 2010*, 126; *Droberjar 2014b*, 65, 70, fig. 1: 18; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 39, 75–78, 87, No. 102–108, 110–118, 168).
11. **Cetkovice III**, district Blansko (Cetkovice 3): isolated find – pottery (*Vích 2007*, 180, fig. 29: 21).
12. **Cetkovice IV**, district Blansko ('Trnová'): isolated finds – fragment of a bronze vessel and coin (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 39, 78, No. 119–120).
13. **Černá Hora I**, district Blansko ('Dránský žlíbek'): finding complex of bronze vessels, lamp and other artefacts (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 42, 78–79, No. 121–125).
14. **Chornice I**, district Svitavy (Chornice 2c/Lázy 3c): isolated finds – pottery and coin (*Vích 2007*, 179, fig. 16: 13; *Militký – Vích, 2011*, 288, fig. 2b: 10/1).
15. **Chornice II**, district Svitavy (Chornice 5, 'Pod Hušákem' 'U Dálnice' and 'U Staré školy'): isolated find – spur (*Vích 2014a*, 719, fig. 5: 2; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40, 79, No. 126).
16. **Chornice III**, district Svitavy (Chornice 6a and 6b, 'U Mlýna'): settlement (*Vích 2007*, 177, fig. 8: 1–3, 9–15; 9: 2, 11, 12, 21–24; 10: 7, 14–22; 11: 4–6, 10–15; *2010*, fig. 3: 10; *2014a*, 708, 710, fig. 2: 1, 2, 4; 3: 6, 8; 4: 1, 13; *Droberjar – Vích 2009*, 241, fig. 2: 2; *Militký – Vích 2011*, 288, fig. 2b: 11/1, 12/1; *Droberjar 2012a*, 120, fig. 2: 3; *2014b*, 65, fig. 1: 11; 2: 11, 12; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40, 79–80, No. 127–129, 131, 132).
17. **Chornice IV**, district Svitavy (Chornice 10): settlement (*Vích 2007*, 177, fig. 17: 8–11; *Militký – Vích 2011*, 288–289, fig. 2b: 13/1; *Droberjar 2014b*, 65, fig. 2: 13; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40, 80, No. 133).
18. **Chornice VI**, district Svitavy (Chornice 21, 'U Vodojemu'): isolated find – pottery (*Vích 2007*, 177, fig. 11: 20).
19. **Chornice VII**, district Svitavy (Chornice 24): isolated find – ends of the belt (*Vích 2014a*, 716, fig. 6: 6; *Droberjar 2015b*, 49, fig. 14: 1; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40, 81, No. 135).

1 Bělá u Jevíčka, 2 Biskupice I, 3 Biskupice II 4 Borotín I, 5 Bořitov VI, 6 Boskovice I, 7 Boskovice IV, 8 Boskovice V, 9 Cetkovice I, 10 Cetkovice II, 11 Cetkovice III, 12 Cetkovice IV, 13 Černá Hora I, 14 Chornice I, 15 Chornice II, 16 Chornice III, 17 Chornice IV, 18 Chornice VI, 19 Chornice VII, 20 Chornice VIII, 21 Jaroměřice II, 22 Jaroměřice III, 23 Jevíčko I, 24 Jevíčko II, 25 Jevíčko, III, 26 Jevíčko IV, 27 Jevíčko V, 28 Jevíčko VI, 29 Jevíčko X, 30 Jevíčko XI, 31 Jevíčko XIIa, 32 Jevíčko XIII, 33 Knínice II, 34 Knínice IV, 35 Knínice VI, 36 Letovice III, 37 Míchov I, 38 Obora, 39 Paměťice I, 40 Sebranice I, 41 Skalice nad Svitavou I, 42 Skalice nad Svitavou II, 43 Skalice nad Svitavou III, 44 Sudice I, 45 Sudice II, 46 Sudice III, 47 Sudice IV, 48 Sudice V, 49 Sudice VI, 50 Šebetov I, 51 Šnekov, 52 Valchov, 53 Vanovice II, 54 Vanovice III, 55 Vanovice V, 56 Vanovice VI, 57 Vážany II, 58 Vážany III, 59 Velké Opatovice, 60 Zadní Arnoštov I.

20. **Chornice VIII**, district Svitavy ('U Pily'): settlement (*Beninger – Freising 1933*, 22; *Droberjar 1997*, 167).
21. **Jaroměřice II**, district Svitavy (Jaroměřice 4): settlement? (*Vích 2007*, 178, fig. 11: 19).
22. **Jaroměřice III**, district Svitavy (Jaroměřice 14/Uhřice 1a): settlement (*Vích 2007*, 178, fig. 21: 6).
23. **Jevíčko I**, district Svitavy (Jevíčko 1, 'Nad Finsterlovou hlubinou'): settlement? (*Vích 2007*, 178, fig. 11: 21; *2010*, 719, fig. 3: 17, 18; *2014a*, 710, 719, fig. 3: 7; 5: 10; 6: 3; *Militký – Vích 2011*, 289, fig. 2B: 15/1; *Droberjar 2014b*, 66, fig. 2: 15; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40, 70, No. 76–79).
24. **Jevíčko II**, district Svitavy (Jevíčko 3, 'Pod Pivovarem', 'U Hraniček', 'Hraničky'): settlement (*Vích 2007*, 178, fig. 12: 8–14; 13–15; 16: 1–12; *2010*, fig. 3: 9, 12, 15; *2014a*, 710, 719, 720, fig. 2: 5; 4: 1, 4; 5: 8–9; 6: 5; 8; *Čížmář et al. 2010*, 126, fig. 2: 14; *Čížmář – Čížmářová – Kejzlar 2011*, 86, fig. 2: 3; *Militký – Vích 2011*, 290, fig. 2b: 16/3–4; *Droberjar 2012a*, 120, fig. 3: 1; *2014b*, 66, fig. 1: 15; 2: 16; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40, 70–72, 87, No. 81–87, 169).
25. **Jevíčko III**, district Svitavy (Jevíčko 4b, 'Na Vrších'): isolated finds – fragments of a bronze vessel and Roman fibula (*Droberjar – Vích 2009*, 241–242, fig. 2: 6, 7; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40, 72, No. 88–90).
26. **Jevíčko IV**, district Svitavy (Jevíčko 6, 'Pod Příčnou cestou'): burial ground, archaeological excavations by E. Droberjar in years 2010–2014, 2016 and 2018 (*Droberjar – Vích 2011*; *Droberjar 2012b*; *2014a*; *2014b*, 56–58, 66; *2015a*; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40, 44–64, 87, No. 1–54, 171, 172).
27. **Jevíčko V**, district Svitavy (Jevíčko 11, 'U Staré kašny'): isolated find – Germanic fibula (*Čížmář – Čížmářová – Kejzlar 2011*, 86–87, fig. 2: 5; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40).
28. **Jevíčko VI**, district Svitavy (Jevíčko 28): isolated finds – Roman fibula (unpublished, Inventory 3a.5). The findings published by D. Vích (*2007*, 179, fig. 7: 12–15; *2010*, 718, fig. 3: 11, 13, 14; *2014a*, 710, fig. 2: 9; 3: 2) belong to the site Jevíčko XIII.
29. **Jevíčko X**, district Svitavy: isolated finds – coin (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 41, 73, No. 94).
30. **Jevíčko XI**, district Svitavy: finding complex of Germanic militaries (*Vích – Jílek 2016*; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 41, 88–89, No. 173–175).
31. **Jevíčko XIIa**, district Svitavy: isolated find of a Germanic spear in the ditch of the Roman temporary camp (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 41).
32. **Jevíčko XIII**, district Svitavy ('Nad Žlfbkami', according to D. Vích Jevíčko 28; for lit., see Jevíčko VI): settlement, archaeological excavations by E. Droberjar in years 2019–2020 (*Droberjar 2019a*).
Knínice I (Knínice 2 and 3, 'Zákopy', 'U Vanovicka') viz **Šebetov I**
33. **Knínice II**, district Blansko ('Pastvisko', 'U Sv. Konstantina'): isolated find – coin (*Droberjar – Jarůšková 2018*, 655, fig. 2).
34. **Knínice IV**, district Blansko ('Za Humny'): isolated find – Roman fibula (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 41, 81, No. 140).
35. **Knínice VI**, district Blansko (forest by Vážany): isolated find – spur (unpublished, Inventory 2.9)
Lázy viz Chornice I
36. **Letovice III**, district Blansko ('Boří'): isolated find – spearhead (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 43, 90, No. 179).
37. **Míchov I**, district Blansko ('Kříby'): isolated finds – spearheads (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 43, 90, No. 180, 181).
38. **Obora**, district Blansko ('Pod Chlumem'): settlement (*Štrof 1979*, II 63).
39. **Paměťice I**, district Blansko (Paměťice 3): isolated find – Germanic fibula (*Droberjar – Vích 2009*, 242, fig. 2: 8).
40. **Sebranice I**, district Blansko ('Zadní pole'): settlement? (*Pernička 1966*, 148, Taf. XLIV: 17; *Droberjar 1997*, 174).
41. **Skalice nad Svitavou I**, district Blansko ('Nivy'): settlement, archaeological excavations by D. Tichý (1937) and A. Štrof in years 1979–1980 (*Šimek 1958*, 342, fig. 233–235; *Štrof 1979*, II 65, Pl. 60–63; *Čížmář – Štrof 1994*; *Droberjar 1994*, 182, 185, 194, Abb. 3: 3,5; *1997*, 174, 195, 356–357, Taf. 130–131; *Stañková 2008*; *Droberjar – Vích 2009*, 242, fig. 2: 3; *Čížmář 2014*, 219–222, fig. 86, 87; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 43, 82, 89, No. 141–146, 177–178).
42. **Skalice nad Svitavou II**, district Blansko: isolated find – coin (*Pochitonov 1955*, No. 863).
43. **Skalice nad Svitavou III**, district Blansko: isolated find – coin (*Pochitonov 1955*, 217, No. 898).

44. **Sudice I**, district Blansko ('U Občín'): coin/isolated find? in a settlement from the Late Roman period (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 41, 83, No. 148).
45. **Sudice II**, district Blansko ('Padělky'): settlement (*Pochitonov 1955*, 208, No. 849; *Štrof 1979*, II 65, pl. 64: 3, 6, 7, 9, 10; *Vích 2008*, 150, fig. 7: 9; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 41, 83, No. 150).
46. **Sudice III**, district Blansko ('Pastvisko'): isolated find? – pottery (*Vích 2008*, 150, fig. 7: 11).
47. **Sudice IV**, district Blansko ('Šméralova zahrada', built-up part of the village): settlement (*Štrof 1979*, II 65; *Vích 2008*, 150, fig. 1, 2; *Droberjar – Vích 2009*, 242, fig. 2: 1; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 41, 83, No. 151).
48. **Sudice V**, district Blansko ('Prášnice'): isolated find – Germanic fibula (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 41, 84, No. 152).
49. **Sudice VI**, district Blansko ('Vejšťice'): hoard of Roman coins (*Jarůšková 2019*).
50. **Šebetov I** (Šebetov I – Vanovice I – Knínice I), district Blansko (Šebetov 1, 'Prášnice'): settlement (*Vích 2007*, 181–182, fig. 28: 2–12; *2008*, 154, fig. 3: 5; *2014a*, 712, fig. 2: 12; *Čížmář et al. 2009*, 140, fig. 3: 3, 4, 7, 8; *Čížmář 2014*, fig. 91: 3, 5; *Militký – Vích 2011*, 290, fig. 2b: 17/2; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 41, 84, No. 153–157).
51. **Šnekov**, district Svitavy: isolated finds – coins (unpublished, Inventory 4.20).
52. **Valchov**, district Blansko: isolated find – Germanic fibula A.129 (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 43, 85, No. 158).
Vanovice I (Vanovice 1, 'Dolní kruhy') cf. **Šebetov I**
53. **Vanovice II**, district Blansko (Vanovice 2, 'Kroužek', 'Horní kruhy'): settlement (*Vích 2008*, 154, fig. 4: 5: 1–16, 18–20; *2014a*, 712, fig. 2: 7–8; 4: 5; *Droberjar – Jarůšková 2017*, 42, 85, No. 159–161).
54. **Vanovice III**, district Blansko (Vanovice 3, 'Nad Zadním'): settlement?/isolated find – pottery (*Vích 2008*, 154, fig. 6: 10).
Vanovice IV (Vanovice/Šebetov) – cf. **Šebetov I**
55. **Vanovice V**, district Blansko ('Tříčtvrté'): settlement (*Pochitonov 1955*, 210, No. 861; *Droberjar 1997*, 176).
56. **Vanovice VI**, district Blansko ('Kopaniny'): isolated find – fragment of a bronze vessel (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 42, 85, No. 162).
57. **Vážany II**, district Blansko ('Podhory'): isolated find – Roman fibula (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 42, 86, No. 163).
58. **Vážany III**, district Blansko ('Klíny'): isolated find – Roman fibula (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 42, 86, No. 164).
59. **Velké Opatovice**, district Blansko ('Pod Mezí'): isolated find – Germanic fibula (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 42, 92, No. 186).
60. **Zadní Arnoštov I**, district Svitavy: isolated finds – fibulae, helmet, coin (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 42, 86, No. 165–167; *2018*).

11. Current results and present state of knowledge

Decades of the systematic archaeological research and surface prospections (2010–2020) in the Malá Haná region by the author of this study in connection with the results of regional museum archaeologists (A. Štrof/Boskovice, D. Vích/Vysoké Mýto, Z. Jarůšková/Boskovice, J. Němcová/Litomyšl) confirms the important position of this often neglected so-called peripheral region on the Czech-Moravian borderland, or rather in the territory of the western part of historical Moravia in the Roman period. The intensive Germanic settlement activities in the Early Roman period, or rather in the 2nd century AD, virtually unknown until the end of the 20th century, stands out as especially striking (*Droberjar 1997*, 163–177, Abb. 1; *Vlach 2018*, fig. 2), as evidenced by a number of recently identified settlements, one investigated burial ground and other finds (Inventory 5).

The extent to which the Roman finds from Malá Haná are published and commented here are related to the period of the Marcomannic wars follows already in part from the chronological interpretation of individual groups and types of artefacts. The concentration of Roman militaria and fibulae from the 2nd century is especially evident, particularly in Jevíčko and its vicinity. A good chronological support is the presence of the Central Gaulish sigillata (Jevíčko IV, XII and XIII), Raetian and Barbotine pottery (Jevíčko XIII). To the Marcomannic wars, we can date a hoard of Roman coins from the site of Sudice VI. The finds of Germanic militaria from Jevíčko XI and damaged bronze vessels and other Roman artefacts from Černá Hora also have the character of tumultuous Roman-Germanic war events. However, the most important discovery, which can be clearly placed in the time of the Marcomannic wars, is the Roman temporary camp in Jevíčko. And it is the presence of Roman troops in Malá Haná that is also an indicator of the increased frequency of finds of various military metal artefacts. Although some of Roman finds got to Jevíčko and Malá Haná through other ways and may not be directly related to the Marcomannic wars, most of them are related to the period of the Marcomannic wars, many of them even directly to war events.

The concentration of Roman finds in the area of Jevíčko is also linked to Germanic sites. Of the 17 sites, mainly from the Roman period and partly also from the Migration period, ten sites belong to the Early Roman period, or rather 2nd century AD. The most important of them are the two examined sites, namely the cremation burial ground (Jevíčko IV) and the settlement (Jevíčko XIII), which are, moreover, interrelated. For the time being, most sites can be considered as the sites with isolated finds. An increased number of sites from the 2nd century AD can be observed in other cadastres of Malá Haná, especially in Chornice (seven sites) and Sudice (six sites).

At the burial ground in Jevíčko IV, where people were undoubtedly buried before the Marcomannic wars and most probably during them, Roman imports, including Roman militaria, form an important part of the finds. After all, the occurrence of Roman militaria in Germanic burial grounds is not uncommon (*Droberjar in press*). The relative proximity of the burial ground to the Roman temporary camp is unusual, provided, however, that the burial ground was still fulfilling its function during short-term existence of the camp, which can be assumed. The interpretation of Roman militaria in the burial ground leads to two considerations. Part of the Roman militaria may have been looted before or during the occupation of Malá Haná. However, the assumption that some of the Germanic populations from Malá Haná may have been allies of the Romans cannot be ruled out, as is evident, for example, in the case of a retinue led by the Marcomannic king buried near Mušov (*Tejral 2009*, 129). This would to some extent be supported by new preliminary findings from the research of the Jevíčko XIII settlement, which is located between the burial ground and the Roman camp, i.e. in its immediate vicinity. The Romans undoubtedly needed logistical support for a large number of their troops, and it was some of the major and larger settlements in the area that had to supply the legionaries with commodities and feed the army. In return, the Romans offered valuable goods (quality provincial pottery, including Samian ware, Raetian and Barbotine pottery, bronze vessels, luxury fibulae, silver coins, etc.). Probably one of such settlements could be a commercial and craft settlement in the location of Jevíčko XIII. The inhabitants of this settlement certainly buried their dead at the nearby burial ground (Jevíčko IV), as evidenced by the identical composition of Roman and Germanic material culture at the same time and also the corresponding location in relation to the settlement.

Interesting findings also result from the mapping of Roman and Germanic militaria, including Germanic spurs. There are two main lines in Malá Haná, the first one stretching from the south (Ráječko), diagonally across the south of Malá Haná (Bořítov, Skalice nad Svitavou, Míchov, Letovice) and further north (Březová nad Svitavou and Hradec nad Svitavou), and the second one leading from Jevíčko further uphill in a north-westerly direction through Zadní Arnoštov and Křenov approximately to the area of the town of Svitavy. These lines may indicate the advance of the Germani from Bohemia to Malá Haná or, conversely, their retreat to Bohemia under the onslaught of the Romans.

Malá Haná was an important communication corridor in the Roman period, also in terms of long-distance contacts. In addition to the movements of the Suebi from the Elbe region to the Danube region, contacts with the north are also documented, or rather with the Przeworsk or Wielbark cultures in the second half of the 2nd century AD (*Droberjar 2014a*, fig. 4; *2015b*, fig. 1 and 8; *2019b*, fig. 13 and 14). The pressure of these so-called Eastern Germani from the north of the *barbari superiores* to the Middle Danube region in the transitional stage B2/C1 (B2/C1–C1a) is confirmed by new finds in southern Moravia (*Tejral 2006*, 141–152; *2015*, 43–56) and Slovak-Czech-Austrian tri-borderlands (*Iván – Kováčsová – Rajtár 2019*; *Rajtár et al. 2019*). A significant civilizational and power intervention in Malá Haná can be observed mainly from the south, when the Roman army probably reached Jevíčko sometime in the second half of the 70s of the 2nd century AD, as evidenced by the northernmost Roman temporary camp in the Central Europe.

The expected size of the Roman camp in Jevíčko is still only hypothetically reconstructed (*Droberjar – Komoróczy – Vlach in press*, fig. 6), but even from that it is possible to infer a military object of considerable dimensions, perhaps for the whole legion. The occurrence of other Roman field camps between Brno and Jevíčko (at a distance of 60 km) is probable and today not only predictable, but also according to surface survey signs at least partially provable especially in Malá Haná (*Komoróczy et al. 2020*, fig. 81, 82). It is believed that the Roman camps in the Jevíčko, Olomouc-Neředín and Hulín-Pravčice lines probably formed a perimeter of fortifications in Moravia, protecting the occupied territory by the Romans from the enemy Germanic people from the north (*Komoróczy – Vlach 2017*, 39, fig. 5). It was the area between the Danube and this northern line of Roman fortifications, further connected to Trenčín (*Laugaricio*) and other Roman buildings in western Slovakia, that was to form the newly conceived but the unfinished province of *Marcomannia* (*Dobiáš 1964*, 214–215; *Komoróczy 2009*). The concentration of a large Roman military grouping deep in the Barbaricum in a relatively dense Germanic settlement leads to considerations of potential military clashes, or rather battlefield locations (*Droberjar – Komoróczy – Vlach in press*). This is also corroborated by the latest finds of Roman militaria, especially in Jevíčko and its surroundings, including forested hilly sites such as Bělá u Jevíčka (peltoid chape of a sword scabbard), Zadní Arnoštov (fragments of the Niederbieber helmet) and other sites. According to *J. Dobiáš (1964, 216)*, in year 179 AD the Romans wanted to ‘remove even the last traces of resistance in the most remote parts of the territory, which was to become the new Roman province’. Whether Malá Haná can be one of the ‘most remote parts’ of Roman activities is debatable.

Contacts between the Germanic population and the Roman military units located for a short time on the area of today’s Jevíčko must have been very intense at the end of the Marcomannic wars. In addition to the wars, there apparently was a certain coexistence of the two different ethnicities. Therefore, the area of Jevíčko becomes an important research

space for the study of the Marcomannic wars, where dwells an opportunity for a detailed study of Roman-Germanic interactions at the same time, especially at the very end of the reign of Emperor Marcus Aurelius.

This paper was created within the project of Specific Research at the Faculty of Arts, University of Hradec Králové 2019 'Marcomannic Wars in Malá Haná'.

English by *Daniel Honeš* and *Marek Vlach*

References

- Adler, H. – Schmelzenbarth, F. 1992a:* KG Petronell, MG Petronell-Carnuntum, VB Bruck an der Leitha. Fundberichte aus Österreich 30 (1991), 297–298.
- Adler, H. – Schmelzenbarth, F. 1992b:* KG Petronell, MG Petronell-Carnuntum, VB Bruck an der Leitha. Fundberichte aus Österreich 30 (1991), 302–303.
- Allerbauer, S. – Jedlicka, F. 2001a:* KG Bernhardsthal, MG Bernhardsthal, VB Mistelbach. Fundberichte aus Österreich 39 (2000), 641–643.
- Allerbauer, S. – Jedlicka, F. 2001b:* KG Ringelsdorf, MG Ringelsdorf-Niederabsdorf, VB Gänserndorf. Fundberichte aus Österreich 39 (2000), 664, 666.
- Almgren, O. 1923:* Studien über nordeuropäischen Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzial-römischen und südrussischen Formen. Mannus-Bibl. 32. Leipzig: Verlag von Curt Kabitzsch.
- Beljak, J. – Kolník, T. 2006:* Germánske hroby z Čaky a Gbeliec. Príspevok k osídleniu juhozápadného Slovenska v dobe rímskej. Slovenská archeológia 54, 57–94.
- Beninger, E. – Freising, H. 1933:* Die germanischen Bodenfunde in Mähren. Anstalt für Sudetendeutsche Heimatforschung. Vorgeschichte Abteilung 4. Reichenberg: Verlag der Anstalt für Sudetendeutsche Heimatforschung, für den Buchhandel im Sudetendeutschen Verlag Franz Kraus in Reichenberg.
- Benková, M. 2010:* Rétska keramika z rímskeho kastela v Iži. In: K. Kuzmová – J. Rajtár eds., Rímsky kastel v Iži. Výskum 1978–2008. Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes 12, Nitra: Archeologický ústav SAV Nitra, 95–108.
- Biborski, M. – Ilkjær, J. 2006:* Illerup Ådal 11–12. Die Schwerter. Jutland Archaeological Society Publications 25: 11–12. Aarhus: Aarhus University Press.
- Bína, J. – Demek, J. 2012:* Z nížin do hor. Geomorfologické jednotky České republiky. Praha: Academia.
- Bishop, M. C. – Coulston, J. C. N. 2006:* Roman Military Equipment: From the Punic Wars to the Fall of Rome. Oxford: Oxbow Books.
- Böhme, A. 1972:* Die Fibeln aus dem Kastelle Saalburg und Zugmantel. Saalburg-Jahrbuch 29, 5–112.
- Böhme, H. W. 1975:* Archäologische Zeugnisse zur Geschichte der Markomannenkriege (166–180 n. Chr.). Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz 22, 153–217.
- von Carnap-Bornheim, C. 1991:* Die Schwertriemenbügel aus Vimose (Fünen). Zur Typologie der Schwertriemenbügel der römischen Kaiserzeit im Barbarikum und in den römischen Provinzen. Kleine Schriften aus dem Vorgesichtlichen Seminar Marburg 38. Marburg: Philipps-Universität Marburg.
- CGP = Stanfield, J. A. – Simpson, G. 1958:* Central Gaulish Potters. London: Oxford University Press.
- Cheben, I. – Ruttkay, M. 2010:* Römische Militärausrüstungsgegenstände aus dem germanischen Grubenhaus in Cifer. Slovenská archeológia 58, 309–336.
- Čižmář, M. 2014:* Doba římská a stěhování národů (±40 př. n. l. – 400 n. l.). In: Z. Jarůšková – A. Štrof eds., Pravěk Boskovicka. Vlastivěda Boskovicka 3. Boskovice: Muzeum Boskovicka – Nakladatelství Albert, 211–230.
- Čižmář, M. – Čižmářová, J. – Kejzlar, M. 2011:* Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2010. Přehled výzkumů 52–2, 86–95.
- Čižmář, M. – Čižmářová, J. – Kejzlar, M. – Kolníková, E. 2009:* Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2008. Přehled výzkumů 50, 139–152.
- Čižmář, M. – Čižmářová, J. – Kejzlar, M. – Kolníková, E. 2010:* Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2009. Přehled výzkumů 51, 125–137.
- Čižmář, M. – Štrof, M. 1994:* Nález labsko-germánské keramiky ze Skalice nad Svitavou (okr. Blansko). Archeologické rozhledy 46, 133–135.

- Dąbrowska, T. 1992:* Die späten kräftig profilierten Fibeln (Almgren 84) in Polen. In: Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter, Kraków: Uniwersytet Jagielloński etc., 103–109.
- Delage, R. 1999:* Contribution à l'étude des sites de production du Centre de la Gaule et de leurs céramiques sigillées moulées. Vol. 4: Etude de quelques ensembles stylistiques du IIe s. Dissertation, Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne. Paris.
- Dobiáš, J. 1964:* Dějiny československého území před vystoupením Slovanů. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Drexel, F. 1911:* Das Kastell Faimingen. ORL – Der obergermanisch-rätische Limes der Römerreiches B VI/1, 66c. Heidelberg: Verlag von Otto Petters.
- Droberjar, E. 1989:* Římská importovaná keramika na sídlištích 1.–4. století na Moravě, I.–II. Master thesis, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně Brno.
- Droberjar, E. 1991:* Terra Sigillata in Mähren. Funde aus germanischen Lokalitäten. Brno: Petr Dvořák Verlag.
- Droberjar, E. 1993:* Die römische Keramik vom Burgstall bei Mušov, Mähren. *Archaeologia Austriaca* 77, 39–87.
- Droberjar, E. 1994:* Der Niederschlag der Markomannenkriege auf den kaiserzeitlichen Siedlungen in Südmähren und die Frage der Übergangsstufe B2/C1. In: H. Friesinger – J. Tejral – A. Stuppner eds., Markomannenkriege – Ursachen und Wirkungen. *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno, Brno: Archeologický ústav AV ČR*, 179–201.
- Droberjar, E. 1997:* Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. *Fontes Archaeologici Pragenses* 21. Pragae: Museum Nationale Pragae.
- Droberjar, E. 2011:* Einige Bemerkungen zur Körperbestattung bei den böhmischen Sueben in der älteren römischen Kaiserzeit. In: E. Droberjar ed., *Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebišť Germánů mezi Labem a Dunajem. Studia Archaeologica Suebica* 1, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 13–22.
- Droberjar, E. 2012a:* Římské kolínkovité spony v Čechách. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 25, 119–131.
- Droberjar, E. 2012b:* Nová varianta spony typu Almgren 132 z Jevíčka. K přechodným formám Almgrenovy V. skupiny ve stupni B2/C1. In: G. Březinová – V. Varsik eds., *Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes* 16, Nitra: Archeologický ústav SAV, 235–245.
- Droberjar, E. 2014a:* Stříbro na zároveň pohřebišti z doby římské v Jevíčku. In: B. Komoróczy ed., *Archeologie barbarů 2011. Sociální diferenciacie barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 44, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 133–148.
- Droberjar, E. 2014b:* Germáni v Jevíčku a na Malé Haně v době římské. In: *Historica Olomucensia* 36 – Supplementum 2, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 53–73.
- Droberjar, E. 2015a:* Markomannen und superiores barbari in Třebusice und Jevíčko zur Zeit der Markomannenkriege. Zur Problematik der Übergangsstufe B2/C1 in Böhmen und Mähren. *Přehled výzkumů* 56–2, 103–125.
- Droberjar, E. 2015b:* Wielbarské vlivy v Čechách a na Moravě. – Wielbark influence in Bohemia and Moravia. In: L. Tyszler – E. Droberjar eds., *BARBARI SUPERIORES ET INFERIORES. Archaeologia barbarzyńców 2014. Procesy integracji środkowoeuropejskiego Barbaricum, Łódź – Wieluń: Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego*, 35–60.
- Droberjar, E. 2016:* Römische Fibeln aus Gräbern und Siedlungen des 1.–3. Jahrhunderts in Böhmen – eine Übersicht. In: H.-U. Voß – N. Müller-Scheeßel eds., *Archäologie zwischen Römern und Barbaren. Zur Datierung und Verbreitung römischer Metallarbeiten des 2. und 3. Jahrhunderts n. Chr. im Reich und im Barbaricum – ausgewählte Beispiele (Gefäße, Fibeln, Bestandteile militärischer Ausrüstung, Kleingerät, Münzen). Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte* 22/1, Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH, 495–510.
- Droberjar, E. 2018:* The Emergence of the Suebi and Further Developments in Bohemia. In: *IN TEMPORE SUEBORUM. El tiempo de los Suevos en la Gallaecia (411–585). El primer reino medieval de Occidente. Volumen de estudios*, Ourense: Deputación Provincial de Ourense, 35–44.
- Droberjar, E. 2019a:* Římská barbotinová keramika z Jevíčka, okr. Svitavy. *Archeologie ve středních Čechách* 23, 515–520.
- Droberjar, E. 2019b:* Wpływy kultury przeworskiej w Czechach i na Morawach od okresu późnolaterńskiego po wczesną fazę okresu wędrówek ludów. In: K. Kot-Legieć et al. eds., *Kultura przeworska. Procesy przemian i kontakty zewnętrzne, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego*, 251–290.

- Droberjar, E. in press:* Römische Schwerter aus dem germanischen Gräberfeld von Třebusice (Mittelböhmen). In: *Archeologie barbarů. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno.*
- Droberjar, E. – Jarůšková, Z. 2017:* Barbaři v pohybu. Jevíčko a Malá Haná v době římské. Boskovice: Muzeum regionu Boskovicka.
- Droberjar, E. – Jarůšková, Z. 2018:* Aurei císaře Nerona na Malé Hané a otázka jejich interpretace. *Archeologie ve středních Čechách* 22, 655–662.
- Droberjar, E. – Jarůšková, Z. – Knápek, R. 2019:* The Importance of finds from the Migration period in Malá Haná (Moravia). *Přehled výzkumů* 60–1, 109–141.
- Droberjar, E. – Kazdová, E. 1993:* Das Brandgräberfeld aus der römischen Kaiserzeit von Šitbořice in Mähren. I. Die Quellen. *Acta Musei Moraviae – sci. soc.* 78, 97–149.
- Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vlach, M. in press:* Remarks on the possibilities of studying armed conflicts between the Romans and Germans during the Marcomannic Wars in Moravia. In: P. Drnovský – P. Hejhal eds., *Archaeology of conflict.* University of Hradec Králové.
- Droberjar, E. – Vích, D. 2009:* Ke kontaktům mezi východními Čechami a Moravou v počátcích doby římské. In: M. Karwowski – E. Droberjar eds., *Archeologia Barbarzyńców 2008. Powiazania i kontakty w świecie barbarzyńskim.* *Collectio Archaeologica Ressorviensis* 13, Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego etc., 237–247.
- Droberjar, E. – Vích, D. 2011:* Nové žárové pohřebiště z doby římské v Jevíčku-Předměstí, okr. Svitavy. In: E. Droberjar ed., *Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem.* *Studia Archaeologica Suebica* 1, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 23–38.
- Eggers, H. J. 1951:* Der römische Import im freien Germanien. *Atlas der Urgeschichte* 1. Hamburg: Hamburgisches Museum für Völkerkunde und Vorgeschichte.
- Eleftheriadou, E. 2014:* Römische Gefäßkeramik mit tropfenförmigem Barbotinedekor aus Vindobona. *Fundort Wien. Berichte zur Archäologie* 17, 134–177.
- Eleftheriadou, E. 2017:* Rätische Glanztonware Drexel IIa in Vindobona – hochwertige importierte Gefäßkeramik. *Fundort Wien* 20, 100–117.
- Erdrich, M. – Komoróczy, B. – Madejski, P. – Vlach, M. eds. 2020:* Marcomannic Wars and Antonine Plague. Selected essays on two disasters that shook the Roman World. *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 61 – *Lubelskie materiały archeologiczne* 17. Brno: Archeologický ústav AV ČR.
- Exner, K. 1939:* Die provinzialrömischen Emailfibeln der Rheinlande. *Bericht der Römisch-Germanische Kommission* 29, 31–121.
- Farka, Ch. – Schmelzenbarth, F. 1988:* KG Petronell, MG Petronell-Carnuntum, VB Bruck an der Leitha. *Fundberichte aus Österreich* 24/25 (1985/86), 296.
- Farka, Ch. – Stelzer, A. 1988:* KG Deutsch Jahrndorf, OG Deutsch Jahrndorf, VB Neusiedl am See. *Fundberichte aus Österreich* 24/25 (1985/86), 271.
- Fischer, Th. 1987:* Keller mit Brandschutt aus der Zeit der Markomannenkriege (170/175 n. Chr.) aus dem Lagerdorf des Regensburg-Kumpfmühl. *Bericht der Bayerischen Bodendenkmalpflege* 24/25 (1983/84), 24–63.
- Fischer, Th. 2009:* Zerstörungshorizonte. Germanische Übergriffe und ihr archäologischer Niederschlag. In: *2000 Jahre Varusschlacht. Konflikt.* Stuttgart: Konrad Theiss Verlag, 109–113.
- Fischer, Th. 2012:* Die Armee der Caesaren. *Archäologie und Geschichte.* Regensburg: Verlag Friedrich Pustet.
- Friesinger, H. – Tejral, J. – Stuppner, A. eds. 1994:* Markomannenkriege – Ursachen und Wirkungen. *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 1. Brno: Archeologický ústav AV ČR.
- Furugláš, I. – Bazovský, I. – Čambal, R. – Budaj, M. 2019:* Skryté poklady. *Výskum archeologických lokalít Tvrdošoviec.* Praha: dwarf digital, s. r. o.
- Garbsch, J. 1965:* Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert. *Münchener Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte* 11. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- Gassner, V. 1991:* Feinware aus Carnuntum. *Carnuntum Jahrbuch* 1990, 253–292.
- Ginalski, J. 1991:* Ostrogi kabłąkowe kultury przeworskiej. *Klasyfikacja typologiczna. Przegląd Archeologiczny* 38, 53–82.
- Griebel, J. 2013:* Der Kaiser im Krieg. Die Bilder der Säule des Marc Aurel. Berlin – Boston: De Gruyter.
- Groh, S. – Sedlmayer, H. 2015:* Expeditiones barbaricae. Forschungen zu den römischen Feldlagern von Engelhartstetten, Kollnbrunn und Ruhhof, Niederösterreich. *Archäologische Forschungen in Niederösterreich Neue Folge* 2. Krems: Landessammlungen Niederösterreich und der Donau-Universität Krems.

- Groller, M. 1901: Der römische Limes in Österreich 8. Wien: Hölder.
- Hüssen, C.-M. – Rajtár, J. 1994: Zur Frage archäologischer Zeugnisse der Markomannenkriege in der Slowakei. In: H. Friesinger – J. Tejral – A. Stuppner eds., Markomannenkriege – Ursachen und Wirkungen. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 1, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 217–232.
- Ilkjaer, J. 2001: Illerup Ådal 9. Die Schilde, Textband. Jutland Archaeological Society Publications 25: 9. Aarhus: Aarhus University Press.
- Iván, R. 2015: Spony z doby rímskej u stredodunajských Germánov. Dissertation, Univerzita Komenského, Bratislava.
- Iván, R. – Kováčsová, L. – Rajtár, J. 2019: Das germanische Brandgräberfeld in Sekule und seine Bindungen zur Przeworsk-Kultur. In: K. Kot-Legieć et al. eds., Kultura przeworska. Procesy przemian i kontakty zewnętrzne, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 291–326.
- Jahn, M. 1916: Die Bewaffnung der Germanen in der älteren römischen Eisenzeit etwa von 700 v. Chr. bis 200 n. Chr. Würzburg: Verlag von Curt Kabitzsch.
- Jarišková, Z. 2019: Sudice (k. u. Sudice u Boskovic, okr. Blansko). Přehled výzkumů 60–1, 255.
- Jílek, J. 2012: Bronzové nádoby z doby římské na Moravě a naddunajské části Dolního Rakouska. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Jobst, W. 1975: Die römischen Fibeln aus Lauriacum. Forschungen in Lauriacum 10. Linz: Oberösterreichisches Landesmuseum.
- Junkelmann, M. 1992: Die Reiter Roms. Teil III: Zubehör, Reiterweise, Bewaffnung. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.
- Kalábek, M. – Peška, J. – Svobodová-Svitavská, H. – Vaníček, Z. 2017: Dosavadní výsledky výzkumu krátkodobého tábora římské armády v Olomouci-Neředíně. In: Na hranicích impéria. Extra fines imperii. Jaroslavu Tejralovi k 80. narozeninám, Brno: Masarykova univerzita – Archeologický ústav AV ČR, 165–189.
- Kehne, P. 2016: Zur althistorischen Erforschung der Markomannenkriege. Eine Annäherung mit aktualisierter Chronik der Jahre 166 bis 180 n. Chr. Slovenská archeológia 64, 193–260.
- Kehne, P. – Tejral, J. 2001: Markomannenkriege. In: Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Band 19, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 308–321.
- Kladnik, O. – Kladnik, S. 1994: KG Petronell, MG Petronell-Carnuntum, VB Bruck an der Leitha. Fundberichte aus Österreich 32 (1993), 753.
- Kolníková, E. 1994: Die Markomannenkriege im Lichte der Fundmünzen aus der Slowakei. In: H. Friesinger – J. Tejral – A. Stuppner eds., Markomannenkriege – Ursachen und Wirkungen. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 1, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 487–496.
- Komoróczy, B. 2008: Hradisko (Burgstall) u Mušova ve světle výzkumů v letech 1994–2007. In: E. Droberjar et al. eds., Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007). Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 37, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 391–438.
- Komoróczy, B. 2009a: Marcomannia. Der Militärschlag gegen die Markomannen und Quaden ein archäologischer Survey. In: 2000 Jahre Varusschlacht. Konflikt, Stuttgart: Konrad Theiss Verlag GmbH, 114–125.
- Komoróczy, B. 2009b: The character of the internal buildings of the Roman military bases on Burgstall at Mušov (South Moravia, Czech Republic). In: Á. Morillo et al. eds., Limes XX. 20th International Congress of Roman Frontier Studies. Enejos des Gladius 13, Madrid: Ediciones Polifemo, 1421–1436.
- Komoróczy, B. – Lukáš, M. – Růžičková, P. – Šterc, J. – Vlach, M. 2010: Po stopách římských legií v kraji pod Pálavou. Pasohlávky: Archeologický ústav AV ČR – Obec Pasohlávky.
- Komoróczy, B. – Rajtár, J. – Vlach, M. – Hüssen, C.-M. 2020: A companion to the archaeological sources of Roman military interventions into the Germanic territory north of the Danube during the Marcomannic Wars. In: M. Erdrich et al. eds., Marcomannic Wars and Antonine Plague. Selected essays on two disasters that shook the Roman World. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 61 – Lubelskie materiały archeologiczne 17, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 173–254.
- Komoróczy, B. – Vlach, M. 2017: Archeologická stopa (vel)moci na nepřátelském území. Živá archeologie – REA 19, 35–41.
- Komoróczy, B. – Vlach, M. 2018: Příběhy civilizace a barbarství – Pod nadvládou Říma. Brno: Archeologický ústav AV ČR.
- Komoróczy, B. – Vlach, M. 2019: Römische Lager im mittleren Donauraum als geographisch, militärstrategisch und kulturell definierte Orte der Mobilität. Siedlungsforschung. Archäologie – Geschichte – Geographie 36, 21–58.

- Komoróczy, B. – Vlach, M. – Hüssen, C.-M. 2018:* Die Dislokation römischer Truppen im Kerngebiet der Markomannen. In: C. S. Sommer – S. Matešić eds., *Limes XXIII. Proceedings of the 23rd International Congress of Roman Frontier Studies Ingolstadt 2015*, Mainz: Nünnerich-Asmus Verlag, 305–313.
- Komoróczy, B. – Vlach, M. – Hüssen, C.-M. – Rajtár, J. 2019a:* Absolutchronologische Daten aus römischen Temporären Lagern im markomannischen Siedlungsraum im Mitteldonauegebiet. In: M. Karwowski et al. eds., *Auf den Spuren der Barbaren – archäologisch, historisch, numismatisch* (Archäologie der Barbaren 2015). Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 60, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 151–183.
- Komoróczy, B. – Vlach, M. – Hüssen, C.-M. – Rajtár, J. 2019b:* 14C Dating of the Roman Military Interventions in the Middle Danube Barbarian World. *Radiocarbon* 61, 515–530.
- Komoróczy, B. – Vlach, M. – Zeltková, M. 2017:* Dokumentace, publikace a interpretace detektorových nálezů na příkladu spon typu Jobst 4F. In: E. Droberjar – B. Komoróczy eds., *Římské a germánské spony ve střední Evropě* (Archeologie barbarů 2012). Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 53, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 31–61.
- Kovács, P. 2008:* Das Regenwunder Marc Aurels. *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 48, 387–404.
- Kuzmová, K. – Rajtár, J. 1986:* Bisherige Erkenntnisse zur Befestigung des Römerkastells in Iža. *Slovenská archeológia* 34, 185–222.
- Kuzmová, K. – Rajtár, J. 1993:* Das Holz-Erde-Lager in Iža und seine Bautechnik. In: *Actes du XIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques* 3, Bratislava: Archeologický ústav SAV, 331–337.
- Leitner, S. – Färber, V. 2013:* Beobachtungen zur Formenvielfalt des Fibeltyps Jobst 4F. In: G. Grabherr et al. eds., *Verwandte in der Fremde. Fibeln und Bestandteile der Bekleidung als Mittel zur Rekonstruktion von interregionalem Austausch und zur Abgrenzung von Gruppen vom Ausgreifen Roms während des 1. Punischen Krieges bis zum Ende des Weströmischen Reiches*. IKARUS 8 (FIRE 1), Innsbruck: Innsbruck University Press, 211–246.
- Lenz, K. H. 2006:* Römische Waffen, militärische Ausrüstung und militärische Befunde aus dem Stadtgebiet der Colonia Ulpia Traiana (Xanten). Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Machajewski, H. 1998:* Die Fibeln der Gruppe V, Serie 8, im östlichen Teil Mitteleuropas. In: J. Kunow ed., *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren. Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg* 5, Wünsdorf: Verlag Blandenburgisches Landesmuseum für Ur- und Frühgeschichte, 187–196.
- Madyda-Legutko, R. 1986:* Die Gürtelschnallen der Römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mittelluropäischen Barbaricum. *BAR International Series* 360. Oxford: Archaeopress.
- Maspoli, A. Z. 2014:* Römische Militaria aus Wien. Die Funde aus dem Legionslager, den canabae legionis und der Zivilsiedlung von Vindobona. *Monografien der Stadtarchäologie Wien* 8. Wien: Museen der Stadt Wien – Stadtarchäologie.
- Miks, Ch. 2007:* Studien zur römischen Schwertbewaffnung in der Kaiserzeit. *Kölner Studien zur Archäologie der Römischen Provinzen* 8. Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH.
- Militký, J. 2013:* Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. století před Kristem až 7. století po Kristu). *Komentovaný katalog nálezového fondu*. Praha: Centrum mediévistických studií AV ČR – Archeologický ústav AV ČR.
- Militký, J. 2019:* Nález římského aureu z okolí Brna. *Numismatický sborník* 33/2, 219–222.
- Militký, J. – Vích, D. 2011:* Nové nálezy římských mincí na česko-moravském pomezí. In: E. Droberjar ed., *Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem*. *Studia Archaeologica Suebica* 1, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 279–306.
- Nabbefeld, A. 2008:* Römische Schilde. Studien zu Funden und bildlichen Überlieferungen vom Ende der Republik bis in die späte Kaiserzeit. *Studien zur Archäologie der Römischen Provinzen* 10. Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH.
- Oldenstein, J. 1976:* Zur Ausrüstung römischer Auxiliareinheiten. *Studien zu Beschlägen und Zierat an der Ausrüstung der römischen Auxiliareinheiten des obergermanisch-raetischen Limesgebiet aus dem zweiten und dritten Jahrhundert n. Chr.* *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 57, 49–284.
- Oswald, F. 1930:* The Decorated Work of the Potter Bvtrio. *The Journal of Roman Study* 20, 71–77.
- Oswald, F. 1931:* Index of Potters Stamps on Terra Sigillata ('Samian Ware'). *Margidunum: Gregg Press* (reprint London 1964).
- Pernička, R. M. 1966:* Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. *Opera Universitatis Purkynianae Brunensis Facultas Philosophica* 112. Brno: Universita Jana Evangelisty Purkyně.

- Peškař, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha: Academia.
- Petrovsky, R. 1993: Studien zu römischen Bronzegefäßen mit Meisterstempeln. Studien zur Archäologie der Römischen Provinzen 1. Buch am Erlbach: Verlag Marie Leidorf.
- Pochitonov, E. 1955: Nálezy antických mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. In: E. Nohejlová-Prátová ed., Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I, Praha: Academia, 85–314.
- Rajtár, J. 1992: Das Holz-Erde-Lager aus der Zeit der Markomannenkriege. In: K. Godłowski – R. Madyda-Legutko eds., Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Mittelalter, Kraków: Uniwersytet Jagielloński etc., 149–170.
- Rajtár, J. 2014: Střp Marca Aurelia a archeologické doklady o římských výpravách proti Kvádům. In: V. Turčan ed., Střp Marca Aurelia a středné Podunajsko. Zborník Slovenského národného múzea – Archeológia – Supplementum 8, Bratislava: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, 107–140.
- Rajtár, J. – Hüssen, C.-M. – Iván, R. – Kováčsová, L. – Őlvecký, R. 2019: Das germanische Brandgräberfeld in Sekule. In: M. Karwowski et al. eds., Auf den Spuren der Barbaren – archäologisch, historisch, numismatisch (Archäologie der Barbaren 2015). Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 60, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 131–135.
- Rajtár, J. – Őlvecký, R. – Hüssen, C.-M. 2018: Römische temporäre Lager im Quadenland östlich der Kleinen Karpaten. In: C. S. Sommer – S. Matešić eds., Limes XXIII. Proceedings of the 23rd International Congress of Roman Frontier Studies Ingolstadt 2015, Mainz: Nünnerich-Asmus Verlag, 286–295.
- Riha, E. 1979: Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst. Forschungen in Augst 3. Augst: Amt für Museen und Archäologie des Kantons Basel-Landschaft.
- Robinson, H. R. 1975: The Armour of Imperial Rome. London: Arms and Armour Press.
- Sabov, A. – Both, M. 2019: Neznáme římske militárie v zbierkach Slovenského národného múzea v Martine. Zborník Slovenského národného múzea 113 – Archeológia 29, 171–178.
- Schuster, J. 2006: O pŏznych zapinkach kapturkowych (A II 41). Wiadomošci Archeologiczne 58, 102–120.
- Stanfield, J. A. – Simpson, G. 1990: Potiers de la Gaule centrale. Nouvelle édition revue et mise à jour. Recherches sur les ateliers de la Gaule centrale 5, Revue archéologique Sites: hors série 37. Marseille: Association Française d'Archéologie Métropolitaine.
- Štaňková, D. 2008: Germánská osada z doby římské ve Skalici nad Svitavou. Bachelor thesis, Masarykova univerzita, Brno.
- Stoilova, M. 2006: Die römische Keramik aus Mušov-Burgstall aus den Grabungen der Jahre 1994–2000. Master thesis, Universität Wien.
- Šedo, O. – Knápek, R. 2019: Mušov-Neurissen 1993–1994. Nálezové kontexty z doby římské. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 63. Brno: Archeologický ústav AV ČR.
- Šimek, E. 1958: Poslední Keltové na Moravě. Opera Universitatis Brunensis Facultas Philosophica 53. Brno: Universita v Brně s podporou Ministerstva školství a kultury.
- Štrof, A. 1979: Pravěké osídlení Lysické sníženiny a Malé Haně na základě nálezů hmotné kultury. Master thesis, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Brno.
- Tassinari, S. 1993: Il vasellame bronzeo di Pompei. Roma: L'Erma di Bretschneider.
- Tejral, J. 1977: Die älteste Phase der germanischen Besiedlung zwischen Donau und March. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet, Bratislava: Veda, 307–342.
- Tejral, J. 1986: Neue Erkenntnisse zum römischen Stützpunkt am Burgstall bei Mušov in Südmähren. Archeologické rozhledy 38, 395–410, 463–466.
- Tejral, J. 1992: Die Probleme der römisch-germanischen Beziehungen unter Berücksichtigung der neuen Forschungsergebnisse im niederösterreichisch-südmährischen Thayaflußgebiet. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 73, 377–468.
- Tejral, J. 1999a: Zum Stand der archäologischen Forschung über den römischen militärischen Eingriff in Gebieten nŏrdlich der Donau. Pŏhled vŏzkumŏ 39 (1995–1996), 81–164.
- Tejral, J. 1999b: Die Vŏlkerwanderungen des 2. und 3. Jh.s und ihr Niederschlag im archäologischen Befund des Mitteldonauraumes. In: J. Tejral ed., Das mitteleuropäische Barbaricum und die Krise des rŏmischen Weltreiches im 3. Jahrhundert. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 12, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 137–213.
- Tejral, J. 2004: Mušov and Czarnŏwko. Bemerkungen zu weiträumigen Verbindungen zwischen germanischen Herrschaftszentren. In: H. Friesinger – A. Stuppner eds., Zentrum und Peripherie – Gesellschaftliche Phänomene in der Frühgeschichte. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 57, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 327–387.

- Tejral, J. 2006: Die germanische Gießereiwerkstatt in Pasohlávky (Bez. Břeclav). Ein Beitrag zur Frage der Fernhandels- und Kulturbeziehungen nach den Markomannenkriegen. *Památky archeologické* 97, 133–170.
- Tejral, J. 2009: Römisch-germanisch bis zum Tod. Das Königsgrab von Mušov. In: 2000 Jahre Varusschlacht. Konflikt, Stuttgart: Konrad Theiss Verlag GmbH, 128–130.
- Tejral, J. 2014: Reevaluated but still enigmatic – the Roman site at «Burgstall» (okr. Brno-venkov/CZ). In: HONESTA MISSIONE. Festschrift für Barbara Pferdehirt. Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 100, Mainz: Verlag des RGZM, 221–248.
- Tejral, J. 2015: Some remarks on the transitional phase between Early Roman and Late Roman Periods in the region north of the Middle Danube. *Přehled výzkumů* 56–2, 43–101.
- Tejral, J. 2017: Mähren zur Zeit der Markomannenkriege. *Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied* 61, 149–188.
- Vaday, A. 2003: Cloisonné brooches in the Sarmatian barbaricum in the Carpathian basin. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungariae* 54, 315–421.
- Vachútová, D. – Vlach, M. 2011: K možnostem identifikace a poznání pohřebišť z doby římské na Moravě. In: E. Droberjar ed., *Archeologie barbarů* 2010. Hroby a pohřebišť Germánů mezi Labem a Dunajem. *Studia Archaeologica Suebica* 1, Olomouc: Univerzita Palackého v Olouci, 39–63.
- Varsik, V. 2004: Zur Entwicklung der quadischen Siedlung von Veľký Meder (SW-Slowakei). *Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied* 36, 257–275.
- Vích, D. 2007: Českomoravské pomezí v době římské. *Pravěk NŘ – Supplementum* 17, Brno: Ústav archeologické památkové péče, 173–229.
- Vích, D. 2008: Nálezy doby římské v jižní části Malé Hané. In: E. Droberjar et al. eds., *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007)*. *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 37, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 147–160.
- Vích, D. 2010: Nálezy doby římské na středním toku řeky Loučné. In: J. Beljak et al. eds., *Archeológia barbarov 2009: Hospodárstvo Germánov. Sídliškové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek*. *Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes* 10, Nitra: Archeologický ústav SAV, 713–727.
- Vích, D. 2014a: Spony z doby římské ze severní části Boskovické brázdy. *Archeologické rozhledy* 66, 704–730.
- Vích, D. 2014b: Pravěk Svitavské brázdy a okolí. In: J. Čižmářová et al. eds., *Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií*, Brno: Moravské zemské muzeum, 117–132.
- Vích, D. 2016: Relikty zaniklých cest mezi Křenovem a Hradcem nad Svitavou na Svitavsku ve světle archeologických nálezů. *Archeologie východních Čech* 12, 56–75.
- Vích, D. – Biborski, M. J. – Biborski, M. R. – Jílek, J. – Stepiňski, J. – Martínek, J. 2018: Nálezy mečů protohistorického období z Křenova na Svitavsku. *Archeologické rozhledy* 70, 526–553.
- Vích, D. – Jílek, J. 2016: Hrob nebo depot? Nález z doby římské u Jevíčka (okr. Svitavy). *Archeologické rozhledy* 68, 363–380.
- Vích, D. – Jílek, J. – Kmožek, J. – Biborski, M. J. – Biborski, M. R. – Martínek, J. 2020: Soubor kovových předmětů z doby římské z Boršova na Moravskotřebovsku. *Památky archeologické* 111, 159–192.
- Vích, D. – Jílek, J. – Voř, J. – Šída, P. – Holub, M. – Novák, J. – Biborski, M. J. – Biborski, M. R. – Horník, P. – Milítký, J. 2019: Sídliště z doby římské v Cerekvici nad Loučnou. *Archeologie východních Čech* 18, 75–204.
- Vindobona 1977: Vindobona – die Römer im Wiener Raum. 52. Sonderausstellung des Historischen Museums der Stadt Wien. Wien: Historisches Museum der Stadt Wien.
- Vlach, M. 2016: Projevy římsko-germánských konfrontací na Moravě na základě geoinformačních analýz. Dissertation thesis, Univerzita Komenského, Bratislava.
- Vlach, M. 2018: Demography modelling and simulation of the Barbarian populations of the 'Marcomannic' settlement structures of the Middle Danube Region. *Přehled výzkumů* 59–2, 45–86.
- Voß, H.-U. 2016: Beschlagteile vorwiegend militärischer Verwendung im mitteleuropäischen Barbaricum zwischen Rhein und Oder – Formenspektrum und Fundkontext. In: H.-U. Voß – N. Müller-Scheeßel eds., *Archäologie zwischen Römern und Barbaren. Zur Datierung und Verbreitung römischer Metallarbeiten des 2. und 3. Jahrhunderts n. Chr. im Reich und im Barbaricum – ausgewählte Beispiele (Gefäße, Fibeln, Bestandteile militärischer Ausrüstung, Kleingerät, Münzen)*. *Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte* 22/1, Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH, 711–733.
- Völling, T. 1990: Funditores im römischen Heer. *Saalburg-Jahrbuch* 45, 24–58.

- Waurick, G. 1988: Römische Helme. In: Antike Helme. Sammlung Lipperheide und andere Bestände des Antikenmuseums Berlin. Römisch-Germanisches Zentralmuseum Monographien 14, Mainz: Verlag des RGZM, 327–364.
- Weber, M. 2007: Militärische Ausrüstungsgegenstände, Pferdegeschirrbestandteile und Fibeln aus dem römische Vicus Pons Aeni/Pfaffenhofen. Bayerische Vorgeschichtsblätter 72, 151–233.
- Zeman, T. 2017: Střední Pomoraví v době římské. Svědectví povrchové prospekce. Archaeologica Olomucensia 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Zieling, N. 1989: Studien zu germanischen Schilden der Spätlatène und der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. BAR International Series 505. Oxford: Archaeopress.

Markomanské války a nové římské objevy v Jevíčku (okr. Svitavy)

Desetiletí systematických archeologických výzkumů a povrchové prospekce (2010–2020) na Malé Hané autora této studie v návaznosti na výsledky regionálních muzejních archeologů (A. Štrof/Boskovice, D. Vích/Vysoké Mýto, Z. Jarůšková/Boskovice, J. Němcová/Litomyšl) potvrzuje významné postavení tohoto donedávna opomíjeného, tzv. okrajového regionu na česko-moravském pomezí, resp. na území západní části historické Moravy v době římské. Markantně vyniká intenzivní germánské osídlení ve starší době římské, resp. ve 2. století, do konce 20. století fakticky nepoznané (Droberjar 1997, 163–177, Abb. 1; Vlach 2018, fig. 2), o čemž svědčí řada nově zjištěných sídlišť, jedno zkoumané pohřebiště a další nálezy (sopsis 5).

Do jaké míry souvisejí zde publikované a komentované římské nálezy z Malé Hané s dobou markomanských válek, částečně vyplývá již z chronologické interpretace jednotlivých skupin a typů artefaktů. Patrná je zejména koncentrace římských militarií a spon ze 2. století, a to zvláště v Jevíčku a jeho okolí. Dobrou chronologickou oporou je přítomnost středogalské sigillaty (Jevíčko IV, XII a XIII), raetské a barbotinové keramiky (Jevíčko XIII). Do doby markomanských válek můžeme klást depot římských mincí z lokality Sudice VI. Rovněž náleзовé soubory germánských militarií z Jevíčka XI a poškozených bronzových nádob a dalších římských artefaktů z Černé Hory mají charakter bouřlivých římsko-germánských vojenských událostí. Ovšem nejvýznamnějším objevem, který lze jednoznačně klást do doby markomanských válek, je římský krátkodobý tábor v Jevíčku. A právě přítomnost římských jednotek na Malé Hané je rovněž indikátorem zvýšené frekvence nálezů různých vojenských kovových artefaktů. Ačkoli některé římské nálezy se do Jevíčka a na Malou Hanou dostávaly již dříve jinými formami, a nemusejí tudíž přímo souviset s markomanskými válkami, většina z nich bude mít spojitost s dobou markomanských válek, mnohé dokonce přímo s válečnými událostmi.

Koncentrace římských nálezů na území Jevíčka má rovněž vazbu na germánské lokality. Ze sedmnácti lokalit hlavně z doby římské a částečně i z doby stěhování národů náleží deset lokalit do starší doby římské, resp. 2. století. Nejdůležitější z nich jsou žárové pohřebiště (Jevíčko IV) a sídliště (Jevíčko XIII), které spolu navíc vzájemně souvisejí. Většinu lokalit je možné prozatím považovat za lokality s ojedinělými nálezy. Zvýšený počet nálezů ze 2. století můžeme sledovat na dalších katastrech Malé Hané, zejména v Chornicích (7 lokalit) a v Sudicích (6 lokalit).

Na pohřebišti v Jevíčku IV, kde se pohřbívalo nepochybně už před markomanskými válkami a velmi pravděpodobně i během nich, tvoří významnou součást nálezů římské importy a mezi nimi i římská militaria. Ostatně výskyt římských militarií na germánských pohřebištech není ničím neobvyklým (*Droberjar in press*). Neobvyklá je relativní blízkost nekropole k římskému táboru, ovšem za (oprávněného) předpokladu, že pohřebiště ještě plnilo svoji funkci v době krátkodobé existence tábora. Interpretace římských militarií na pohřebišti vede ke dvěma úvahám. Může jít o uloupené části římských militarií ještě před okupací Malé Hané nebo až během ní. Nelze ovšem vyloučit ani variantu, že někteří Germáni z Malé Hané mohli být spojenci Římanů, jak je např. patrné v případě družin vedených markomanským králem pochovaným u Mušova (*Tejral 2009*, 129). To by do jisté míry podporovaly i nové předběžné poznatky z výzkumu sídliště Jevíčko XIII, které se nachází mezi pohřebištem a římským táborem, tedy v jeho těsné blízkosti. Římané nepochybně potřebovali

pro velký počet svých vojáků logistické zázemí, a právě některé z významnějších a rozsáhlejších osad v okolí musely legionářům dodávat komodity a živit vojsko. Za to Římané nabízeli hodnotné zboží (kvalitní provinciální keramiku včetně terry sigillaty, raetskou a barbotinovou keramiku, bronzové nádoby, luxusní spony, stříbrné mince ad.). Pravděpodobně jednou z takových osad mohlo být obchodně-řemeslnické sídliště v poloze Jevíčko XIII. Obyvatelé tohoto sídliště zcela určitě pochovávali své zemřelé na nedalekém pohřebišti (Jevíčko IV), o čemž svědčí identická skladba římské a germánské hmotné kultury ve stejném čase a rovněž odpovídající poloha vůči sídlišti.

Zajímavé poznatky vyplývají rovněž z mapování římských a germánských militarií včetně germánských ostruh. Na Malé Hané jsou patrné dvě hlavní linie, první táhnoucí se od jihu (Ráječko) šikmo přes jih Malé Hané (Bořítov, Skalice nad Svitavou, Míchov, Letovice) dále na sever (Březová nad Svitavou a Hradec nad Svitavou) a druhá směřující z Jevíčka dále do kopců severozápadním směrem přes Zadní Arnoštov a Křenov přibližně do prostoru města Svitav. Tyto linie mohou naznačovat postup Germánů z Čech na Malou Hanou nebo naopak jejich ústup do Čech pod náporom Římanů.

Malá Haná byla v době římské významným komunikačním koridorem i co se týká dálkových kontaktů. Kromě pohybů Svěbů z Polabí do Podunají jsou rovněž doloženy kontakty se severem, resp. s przeworskou, event. i wielbarskou kulturou právě ve 2. polovině 2. století (*Droberjar 2014a*, fig. 4; *2015b*, fig. 1; 8; *2019b*, fig. 13; 14). Tlak těchto tzv. východních Germánů ze severu (*barbari superiores*) do středního Podunají v přechodném stupni B2/C1 (B2/C1–C1a) potvrzují nové nálezy na jižní Moravě (*Tejral 2006*, 141–152; *2015*, 43–56) a na slovensko-česko-rakouském trojmezí (*Iván – Kováčsová – Rajtár 2019*; *Rajtár et al. 2019*). Výrazný civilizační a mocenský zásah na Malou Hanou pak můžeme sledovat hlavně z jihu, kdy římská armáda došla patrně někdy ve 2. polovině 70. let 2. století až k Jevíčku, čehož důkazem je nejsevernější římský krátkodobý tábor ve střední Evropě.

Předpokládaná velikost tábora v Jevíčku je zatím velmi orientační (*Droberjar – Komoróczy – Vlach in press*, fig. 6), ale i z ní lze usuzovat na objekt velkých rozměrů, možná i pro celou legii. Výskyt dalších táborů mezi Brnem a Jevíčkem (ve vzdálenosti 60 km) je pravděpodobný a dnes již nejen predikovatelný, ale rovněž podle povrchových příznaků alespoň částečně doložitelný zejména na Malé Hané (*Komoróczy et al. 2020*, fig. 81–82). Má se za to, že tábory v linii Jevíčko, Olomouc-Neředín a Hulín-Pravčice pravděpodobně tvořily prstenec opevnění na Moravě, chránící obsazované území Římany před Germány ze severu (*Komoróczy – Vlach 2017*, 39, obr. 5). Právě území mezi Dunajem a touto severní linií římských fortifikací navazující dále na Trenčín a další římské objekty na západním Slovensku mělo tvořit nově koncipovanou, ale nedokončenou provincii Markomannii (*Dobiáš 1964*, 214–215; *Komoróczy 2009*). Koncentrace početného římského vojenského uskupení hluboko v barbariku v relativně hustém germánském osídlení vede k úvahám o potenciálních vojenských střetech, resp. místech bojišť (*Droberjar – Komoróczy – Vlach in press*). Napomáhají i nejnovější nálezy římských militarií zejména v Jevíčku a jeho okolí, včetně zalesněných kopcovitých lokalit, jakými jsou Bělá u Jevíčka (nákončí pochvy meče), Zadní Arnoštov (fragmenty přílby typu Niederbieber) ad. Podle *J. Dobiáše (1964, 216)* chtěli Římané v roce 179 „odstranit i poslední stopy odporu v nejdlehlších končinách území, které se mělo stát novou římskou provincií“. Jestli právě i Malá Haná může patřit mezi ony „nejdlehlejší končiny“ římských aktivit, je k diskusi. Nicméně kontakty mezi germánskými obyvateli a římskou jednotkou krátkodobě umístěnou na území dnešního Jevíčka musely být na konci markomanských válek velmi intenzivní. Kromě válečných střetů zřejmě existovala i určitá koexistence obou různorodých etnik. Proto se území Jevíčka stává důležitým výzkumným prostorem pro studium markomanských válek, v němž se současně naskytá jedinečná možnost detailního zkoumání římsko-germánských interakcí.